

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

આર/સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નંબર ૮૯૫/૨૦૧૦

સાથે

આર/સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નંબર ૧૫૩૯/૨૦૦૯

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ જે. બી. પારડીવાલા

=====

૧	શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી હા.
---	---

	આપવામાં આવી શકે છે?	
૨	પત્રકારને સંદર્ભ કરવામાં આવશે કે નહીં?	હા.
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની ઉચિત નકલ જોવા માંગે છે?	ના.
૪	શું આ કેસમાં ભારતનું બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશના અર્થઘટને સંબંધિત કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે ?	ના.
	આ ચુકાદાને ગૌણ ન્યાયતંત્રમાં પ્રસારિત કરો.	

=====

પ્રદીપ એન. શર્મા

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

=====

ઉપસ્થિતિ :

અરજદાર (ઓ) નંબર ૧ માટે શ્રી નરેન્દ્ર એલ. જૈન (૫૬૪૭)

સામાવાળા (ઓ) નંબર ૨ માટે શ્રી મેહૂલ એચ રાથોડ (૭૦૧)

સામાવાળા (ઓ) નંબર ૧ માટે શ્રી મિટેશ અમીન, વિદ્વાન સરકારી વકીલ (૨)

=====

કોરમ: માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ જે. બી. પારડીવાલા

તારીખ:૨૯/૦૧/૨૦૧૯

સી.એ.વી ચુકાદો

૧. શીર્ષકવાળી બંને રિટ અરજીઓમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ સમાન હોવાથી, તેમની સુનાવણી સમાન રીતે કરવામાં આવી હતી અને આ સામાન્ય ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા તેનો નિકાલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

૨. સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપ્લિકેશન નંબર ૮૯૫/૨૦૧૦ ને મુખ્ય બાબત તરીકે ગણવામાં આવે છે.

૩. ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ આ રિટ અરજી દ્વારા, રિટ અરજદારે નીચેની રાહત માટે પ્રાર્થના કરી છે;

“(અ) આદેશ અથવા અન્ય કોઈ રિટ અથવા યોગ્ય આદેશ અને/અથવા નિર્દેશની રિટ બહાર પાડવા માટે, એફ. આઈ. આર. ને એમ કેસ નંબર ૧/૨૦૦૮ હોવાને રદ કરીને, કેસમાં દાખલ કરાયેલ

આરોપપત્ર અને તે હેઠળની આગળની કાર્યવાહી, લર્નડ ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ભુજ, અરજદાર સમક્ષ બાકી છે.

(બી) આ અરજીનો સ્વીકાર, અંતિમ સુનાવણી અને નિકાલ બાકી છે, એફ. આઈ. આર. એમ કેસ નંબર ૧/૨૦૦૮ હોવાથી ઉભી થતી આગળની કાર્યવાહી પર રોક લગાવવી, આ કેસમાં દાખલ કરાયેલ આરોપપત્ર અને તે હેઠળની આગળની કાર્યવાહી, અરજદારને વિદ્વાન ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ભુજ સમક્ષ બાકી છે અને અન્ય તમામ આનુષંગિક અને પરિણામી આદેશો પસાર કરવા.

(સી) અરજદાર જેલમાં હોવાથી સોગંદનામું રજૂ કરવામાંથી મુક્તિ આપવી.

(ડી) યોગ્ય અને યોગ્ય માનવામાં આવે તેવા કોઈપણ અન્ય અને વધુ આદેશ પસાર કરવો.”

૪. રિટ અરજદાર દ્વારા તેના પોતાના શબ્દોમાં, રિટ અરજીમાં વિનંતી કરવામાં આવી છે તે કેસ નીચે મુજબ છે;

“ ૩.૧ ભૂકંપથી પ્રતિકૂળ અસરગ્રસ્ત વેપારીઓને વસવાટ કરવા માટે રાજ્ય સરકાર, મહેસૂલ વિભાગે ઠરાવ તારીખ ૦૩/૦૯/૨૦૦૨ દ્વારા ભુજમાં આશરે ૧૭ એકર જમીન ૮૦૦ રૂપિયા પ્રતિ ચોરસ મીટરના દરે અથવા જો જિલ્લા મૂલ્યાંકન સમિતિ દ્વારા આવા દર નક્કી કરવામાં આવે તો વધુ દરે ફાળવવાનો નિર્ણય લીધો હતો.આ જમીન રાજ્ય સરકાર દ્વારા એક નવ નિર્માણ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ, ભૂજને ફાળવવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો, જે જથ્થાબંધ બજાર ઊભું કરવાના હેતુથી અનાજ અને બીજ જથ્થાબંધ વેપારી સંગઠન દ્વારા ચલાવવામાં અને સંચાલિત કરવામાં આવી હતી.ઉપરોક્ત ઠરાવમાં એવો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે ૮૦૦ રૂપિયાની કિંમત બજાર કિંમત છે અને તે ૦૩/૦૯/૨૦૦૨ ના ઠરાવમાં ઉલ્લેખિત ૯ શરતોને આધિન ફાળવવામાં આવી છે.ઉપરોક્ત ઠરાવની તારીખ ૦૩/૦૯/૨૦૦૨ ની એક નકલ અહીં જોડવામાં આવી છે અને તેને "પરિશિષ્ટ-બી" તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

૩.૨ અરજદાર રજૂ કરે છે કે અરજદારની નિમણૂક ઉપરોક્ત ઠરાવ પસાર કર્યા પછી કલેક્ટર, ભુજ તરીકે કરવામાં આવી હતી, એટલે કે અરજદાર ૨૮/૦૫/૨૦૦૩ના રોજ કલેક્ટર, ભુજ તરીકે જોડાયો હતો અને ૦૩/૦૬/૨૦૦૬ના રોજ ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યો હતો, જે

સમયગાળા દરમિયાન અરજદારે કલેક્ટર, ભુજનું પદ સંભાળ્યું હતું.અરજદાર રજૂ કરે છે કે ત્યારબાદ, ૧૮/૦૮/૨૦૦૩ ના અન્ય એક ઠરાવ દ્વારા, રાજ્ય સરકાર, મહેસૂલ વિભાગે, ભુજ બજાર નવ નિર્માણ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટને ૮૯૦ રૂપિયા પ્રતિ ચોરસ મીટરના દરે જમીન ફાળવવાનો નિર્ણય લીધો હતો, જે બજાર કિંમત હતી, જે વ્યાજ વિના ૨૦ ટકાના ૫ વાર્ષિક હપ્તામાં ચૂકવવામાં આવશે.ઉપરોક્ત ઠરાવમાં એવી પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે ૨૦ ટકા એટલે કે પ્રથમ હપ્તાની ચૂકવણી પર, ઔપચારિક આદેશ પસાર કરીને કલેક્ટર દ્વારા કબજો ટ્રસ્ટને સોંપવામાં આવશે.ઉપરોક્ત ઠરાવમાં એમ પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે જો જમીનના હપ્તાની ચૂકવણી કરવામાં નહીં આવે, તો રાજ્ય સરકાર જમીનનો પુનઃકબજો લેવા અને જમીન અને બાંધકામનો કબજો લેવા માટે હકદાર રહેશે.ઉપરોક્ત ઠરાવની તારીખ ૧૮/૦૮/૨૦૦૩ ની નકલ અહીં જોડવામાં આવી છે અને તેને "પરિશિષ્ટ-સી" તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

૩.૩ અરજદાર રજૂ કરે છે કે પરિશિષ્ટ-B & C ખાતેના ઠરાવોને અનુસરીને, અરજદારે ૦૪/૧૨/૨૦૦૩ અને ૦૬/૧૦/૨૦૦૫ ના બે ઔપચારિક અને શરતી આદેશો પસાર કર્યા હતા, જ્યારે અરજદાર કલેક્ટર, ભુજનું પદ સંભાળી રહ્યો હતો.નવ નિર્માણ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટને

શરત નંબર ૨ દ્વારા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે માત્ર તે વેપારીઓને જ જમીન ફાળવવામાં આવે જેમને કલેક્ટર દ્વારા ભૂકંપથી અસરગ્રસ્ત હોવાનું પ્રમાણિત કરવામાં આવ્યું હોય અને શરત નંબર ૮ જણાવે છે કે વેપારીઓએ આપેલી સામગ્રીની તપાસ કર્યા પછી કલેક્ટર પ્રમાણપત્ર આપશે.અરજદાર દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલી શરતોમાંથી એક શરત એ પણ જણાવે છે કે જો કોઈ પણ શરતોનું ઉલ્લંઘન થાય છે, તો આપવામાં આવેલી મંજૂરી રદ કરવામાં આવશે અને કોઈપણ સુપરસ્ટ્રક્ચર સાથે જમીન સરકાર દ્વારા કોઈપણ વળતર વિના વસૂલ કરવામાં આવશે.અરજદાર દ્વારા ૦૪/૧૨/૨૦૦૩ અને ૦૬/૧૦/૨૦૦૫ તારીખે પસાર કરાયેલા આદેશોની નકલો અહીં જોડવામાં આવી છે અને "જોડાણ-D" તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

૩.૪ અરજદાર રજૂ કરે છે કે વેપારી સંગઠન દ્વારા રજૂ કરાયેલી યાદી વિરુદ્ધ કેટલીક રજૂઆતો પ્રાપ્ત થઈ હોવાથી, નાયબ કલેક્ટરને અરજીની તપાસ કરવા અને તપાસ કરવા અને તેમનો અહેવાલ રજૂ કરવા કહેવામાં આવ્યું હતું.અરજદાર રજૂ કરે છે કે નાયબ કલેક્ટરે ૧૦/૧૦/૨૦૦૬ એટલે કે અરજદારની ૦૩/૦૬/૨૦૦૬ના રોજ ટ્રાન્સફર થયા પછી તેમનો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો.

૩.૫ અરજદાર જણાવે છે કે આ દરમિયાન, કેટલીક વ્યક્તિઓએ એસ. સી. એ. નંબર ૧૪૭૦૩/૨૦૦૬ ધરાવતી જાહેર હિતની અરજી દાખલ કરીને આ માનનીય કોર્ટનો સંપર્ક કર્યો હતો, જેમાં પ્રતિવાદી નંબર ૬ એટલે કે ભુજ બજાર નવ નિર્માણ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ (ત્યારબાદ "ટ્રસ્ટ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ને જમીનની ફાળવણીની સમગ્ર બાબતની ઉચ્ચ સ્તરીય તપાસ શરૂ કરવા અને પરિણામે ભૂકંપગ્રસ્ત વ્યક્તિઓના નામે ઉપરોક્ત પ્રતિવાદી નંબર ૬ દ્વારા બાંધવામાં આવેલા પરિસરની ફાળવણી કરવા સહિત વિવિધ પ્રાર્થનાઓ કરવામાં આવી હતી.આ પીઆઈએલને આગળ ચલાવવામાં આવી ન હતી કારણ કે કલેક્ટરે કારણદર્શક નોટિસ જારી કરી હતી અને કલેક્ટરને ૬ મહિનાના સમયગાળામાં તેમની તપાસ હાથ ધરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.એ નોંધવું યોગ્ય છે કે આ માનનીય કોર્ટના નિર્દેશ મુજબ તપાસ હાથ ધર્યા પછી, કલેક્ટરે રાજ્યની નીતિ સાથે સુસંગત ૩૧૭ ફાળવણીઓ શોધી કાઢી હતી અને કેટલીક ફાળવણીઓ અનિયમિત હોવાનું જણાયું હતું.તેથી કલેક્ટરે ઉપરોક્ત ફાળવણી રદ કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો.જોકે, અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ/પક્ષકારોએ વિશેષ સચિવનો સંપર્ક કર્યો હતો અને યથાવત્ રહેવાનો આદેશ મેળવ્યો હતો.આ બંને આદેશોની નકલો

અહીં જોડવામાં આવી છે અને એનેક્સર-ઈ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

૩.૬ અરજદાર રજૂ કરે છે કે ૦૧/૦૮/૨૦૦૭ના રોજ પ્રતિવાદી નંબર ૨એ ભુજ ખાતેની ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટમાં એક ખાનગી ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, જે ક્રિમિનલ ઇન્કવાયરી કેસ નંબર ૩૬/૦૭ છે, જેમાં અરજદારનું નામ આરોપી તરીકે નહોતું, પરંતુ તે અસ્પષ્ટ રીતે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ઘટના સમયે કલેક્ટર આરોપી નંબર ૪ છે.આ ફરિયાદ ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ની કલમ ૨૦૦,૨૦૩,૨૧૭,૪૬૫,૪૬૬,૪૬૭,૪૬૮,૪૭૧,૪૭૨,૪૭૪,૪૭૫,૪૮૪ અને ૧૨૦-બી હેઠળ દાખલ કરવામાં આવી છે.ઉપરોક્ત ફરિયાદ પર, ૦૫/૧૧/૨૦૦૭ના રોજ, લર્નડ ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટે સી. આઈ. ડી. (ગુનાઓ), રાજકોટ ઝોન દ્વારા સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ તપાસ હાથ ધરવાનો આદેશ આપ્યો હતો.

૩.૭ અરજદાર રજૂ કરે છે કે ઉપરોક્ત નિર્દેશો જારી થયા પછી તરત જ, રાજ્ય સરકારે લર્નડ સેશન્સ જજ, ભુજની કોર્ટમાં ક્રિમિનલ રિવિઝન એપિલિકેશન નંબર ૨૪/૨૦૦૮ તરીકે રિવિઝન એપિલિકેશન દાખલ

કરી હતી, જેમાં સી.આઈ.ડી. (કાઈમ) દ્વારા પોલીસ તપાસના નિર્દેશ આપતા ૦૫/૧૧/૨૦૦૭ ના આદેશને રદ કરવાની વિનંતી કરવામાં આવી હતી, અથવા વૈકલ્પિક રીતે, વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે અન્ય કોઈ સ્થાનિક એજન્સીને તપાસ હાથ ધરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે.આ પુનરાવર્તન અરજી પાછળથી રાજ્ય દ્વારા રહસ્યમય રીતે પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી જ્યારે વિદ્વાન વકીલે સમર્થન આપ્યું હતું કે તે ઉપરોક્ત પુનરાવર્તન અરજીને દબાવતો નથી અને તે મુજબ ઉપરોક્ત અરજીનો નિકાલ ૨૦/૦૬/૨૦૦૮ ના આદેશ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૮ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ફરિયાદમાં અરજદારનું બિલકુલ નામ નહોતું અને તેણે સંબંધિત સમય દરમિયાન માત્ર તમામ કલેક્ટર્સ સામે આક્ષેપો કર્યા હતા.જો કે, રાજ્યના દુર્ભાવનાપૂર્ણ ઈશદાઓને કારણે, અરજદારની માત્ર ૦૬/૦૧/૨૦૧૦ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી, તેમ છતાં ફરિયાદમાં તમામ કલેક્ટર્સ સામે આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા.

૩.૯ અરજદાર રજૂ કરે છે કે ૧૯/૦૨/૨૦૧૦ તારીખના અહેવાલમાં, તપાસ અધિકારીઓએ ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ની

કલમ ૭,૧૧ અને ૧૩ નો ઉપરોક્ત એફ.આઈ.આર. માં ઉમેરો કર્યો હતો અને ત્યારબાદ, તપાસ અધિકારીઓને સમજાયું કે તેઓ મંજૂરી મેળવ્યા વિના ભ્રષ્ટાચારના ગુનાઓ માટે આરોપપત્ર દાખલ કરી શકશે નહીં, ત્યારે તપાસ અધિકારીઓ દ્વારા ૦૧/૦૪/૨૦૧૦ તારીખનો બીજો અહેવાલ દાખલ કરીને ઉપરોક્ત કલમોને દૂર કરવામાં આવી હતી.આ અરજદાર પ્રત્યે ફરિયાદી પક્ષનો દુર્ભાવનાપૂર્ણ ઇરાદો દર્શાવે છે.અને અરજદારને વધુ હેરાન કરવાના ઇરાદા સાથે, ફરિયાદી પક્ષે ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૭,૧૧ અને ૧૩ હેઠળ ગુનાઓ માટે અરજદાર સામે અલગ ફરિયાદ દાખલ કરી છે.

૩.૧૦ ત્યારબાદ તપાસ એજન્સીએ તેની તપાસ પૂર્ણ કરી છે અને અરજદાર અને અન્ય લોકો સામે આરોપપત્ર દાખલ કર્યું છે.ત્યારબાદ અરજદારે આ કેસમાં નિયમિત જામીન માટે અરજી કરી છે અને તેને નકારી કાઢવામાં આવી છે.ત્યારબાદ અરજદારે વિવિધ ફોજદારી અરજી નંબર ૪૬૦૪/૨૦૧૦ દાખલ કરીને નિયમિત જામીન મેળવવા માટે આ માનનીય કોર્ટનો સંપર્ક કર્યો છે અને તે બાકી છે.”

પ. આમ, રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પરથી એવું લાગે છે કે પ્રતિવાદી નંબર ૨ (મૂળ ફરિયાદી) એ અહીં રિટ અરજદાર અને અન્ય લોકો સામે ભુજ-કચ્છના મુખ્ય

ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૦૦, ૨૦૩, ૨૧૭, ૪૬૫, ૪૬૬, ૪૬૭, ૪૬૮, ૪૭૧, ૪૭૨, ૪૭૪, ૪૭૫, ૪૮૪ અને ૧૨૦-બી હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે ખાનગી ફરિયાદ દાખલ કરી હતી.

૬. ભુજ-કચ્છના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટે ૫ નવેમ્બર, ૨૦૦૭ના રોજ નીચેનો આદેશ પસાર કર્યો હતો.

“અરજીની તપાસ કરવામાં આવી છે, ફરિયાદની તપાસ કરવામાં આવી છે, સી. આઈ. ડી. કાઈમ, ભુજ શાખાને સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ તપાસ હાથ ધરવા અને આ કોર્ટ સમક્ષ ૩૦ દિવસની અંદર યોગ્ય અહેવાલ દાખલ કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે.”

૭. સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ઓફ પોલીસ ઇન્વેસ્ટિગેશન દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને અનુસરીને, પ્રથમ માહિતી અહેવાલ રાજકોટ ઝોન સી આઈ ડી કાઈમ પોલીસ સ્ટેશન, રાજકોટ ખાતે એમ કેસ નંબર ૧/૨૦૦૮ તરીકે નોંધવામાં આવ્યો હતો. સી. આઈ. ડી. કાઈમે તપાસ હાથ ધરી હતી અને અંતે, અહીં રિટ અરજદાર અને અન્ય સહ-આરોપીઓ સામે આરોપપત્ર દાખલ કર્યું હતું. આરોપપત્ર દાખલ કરવાની

પરાકાષ્ઠા ક્રિમિનલ કેસ નંબર ૧૧૮૮/૨૦૧૦ માં થઈ હતી.પુરાવા નોંધવા માટે ફોજદારી કેસ આજની તારીખે બાકી છે.

૮. જો કે, રિટ અરજદાર સામેની ફોજદારી કાર્યવાહીની શરૂઆતને પડકારવા માટે રિટ અરજીની મેમોમાં અનેકવિધ આધારો લેવામાં આવ્યા છે, છતાં, રિટ અરજદાર વતી ઉપસ્થિત વિદ્વત્ કાઉન્સિલ (વકીલ) એ તેમની રજૂઆતોને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તપાસ કરવા માટે સી.આઈ.ડી. ક્ષાઈમને નિર્દેશ આપવાના ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટના અધિકારક્ષેત્ર પૂરતી જ મર્યાદિત રાખી હતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, દલીલ ફક્ત સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ ફરિયાદની તપાસ હાથ ધરવા માટે સી.આઈ.ડી. ક્ષાઈમને આદેશ આપવાના ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટના સત્તાધિકાર પૂરતી જ સીમિત રાખવામાં આવી છે. આ દલીલ એ આધાર પર આગળ વધે છે કે, ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ સી.આઈ.ડી. ક્ષાઈમને તપાસ હાથ ધરવાનો નિર્દેશ આપી શક્યા ન હોવાથી, સમગ્ર તપાસ અધિકારક્ષેત્ર વગરની કહી શકાય, અને ચાર્જશીટ દાખલ કરવાનું કૃત્ય પણ અધિકારક્ષેત્ર વગરનું કહી શકાય.

૯. રિટ અરજદાર વતી રજૂઆતો;

૯.૧ રિટ અરજદાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી આઈ. એચ. સૈયદે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા હેઠળ સમાવિષ્ટ કાયદાની જોગવાઈઓ ક્યાંય પણ મેજિસ્ટ્રેટને આવા મેજિસ્ટ્રેટની કોર્ટના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રમાં આવેલા પોલીસ સ્ટેશન સાથે જોડાયેલા એક સિવાયના પોલીસ અધિકારીને તપાસનો નિર્દેશ આપવાની સત્તા આપતી નથી. શ્રી સૈયદ રજૂ કરશે કે વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સીઆરપીસીની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ પ્રતિવાદી નંબર ૨ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદને તપાસના હેતુથી રાજ્ય સીઆઈડીને મોકલી શક્યા ન હોત. શ્રી સૈયદે આ રજૂઆતના સમર્થનમાં કેટલાક નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે. જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે નિર્ણયો નીચે મુજબ છે;

“(i) મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ ઇબ્રાહિમ આદમવાલ પટેલ, ક્રિમિનલ રિટ પિટિશન નંબર ૧૭૮૧/૨૦૦૪;

(૨) ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ પરશોત્તમ નરસીભાઈ ચૌહાણ અને અન્ય, ક્રિમિનલ રિવિઝન એપિલિકેશન નંબર ૩૩૨/૧૯૯૩;

(૩) સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન, એસ. પી. જયપુર વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય દ્વારા અને બીજું, (૨૦૦૧) ૩ એસ. સી. સી. ૩૩૩;

૯.૨ ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, શ્રી સૈયદ, વિદ્વાન વકીલ પ્રાર્થના કરે છે કે તપાસ માટે સંહિતાની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો પ્રારંભિક આદેશ અધિકારક્ષેત્ર વગરનો હોવાથી, સી. આઈ. ડી. દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી સમગ્ર તપાસને રદબાતલ કહી શકાય, અને આવા સંજોગોમાં, અહીં રિટ અરજદાર સામે દાખલ કરવામાં આવેલી ચાર્જશીટ પણ કાયદાના કોઈ અધિકાર વિના હોવાનું કહી શકાય અને તેથી તેને રદ કરવી જોઈએ.

૧૦. રાજ્ય વતી રજૂઆતો

૧૦.૧ રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી મિતેશ અમીને આ રિટ અરજીનો ઉગ્ર વિરોધ કર્યો છે. શ્રી અમીને આ કોર્ટનું ધ્યાન એ હકીકત તરફ દોર્યું હતું કે ગુજરાત સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા સૂચના નંબર જી. જી./૨૯/પી. ઓ. એસ.-૧૦૭૭-૨૧૪-વી દ્વારા સી. આઈ. ડી. ગુનાને સી. આર. પી. સી., ૧૯૭૩ની કલમ ૨ (ઓ) હેઠળ પોલીસ સ્ટેશન તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યો છે. શ્રી અમીને આ કોર્ટને ધ્યાન દોર્યું હતું કે આવા જાહેરનામાના આધારે કર્ણ-ભુજ જિલ્લો નાયબ પોલીસ અધિક્ષક, સી. આઈ. ડી. કાઈમ, રાજકોટ એકમ, રાજકોટની કચેરીના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે. આવા સંજોગોમાં,

શ્રી અમીનના જણાવ્યા અનુસાર, ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, કર્છ-ભુજ દ્વારા સી. આઈ. ડી. કાઈમ, ભુજ શાખાના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરને સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ તપાસ હાથ ધરવાનો નિર્દેશ આપવામાં કોઈ ભૂલ થઈ હોવાનું ન કહી શકાય.

૧૦.૨ શ્રી અમીનના જણાવ્યા અનુસાર, રાજ્ય સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ જાહેરનામું તમામ તફાવત બનાવે છે, અને આવા સંજોગોમાં, સી. બી. આઈ., જયપુર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટનો નિર્ણય, જેના પર રિટ અરજદાર વતી મજબૂત નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી છે, તે અરજદાર-આરોપી માટે કોઈ ફાયદાકારક નથી.

૧૦.૩ શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે સી. આઈ. ડી. કાઈમ, ભુજ શાખાના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસના પરિણામે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું અને આરોપપત્ર દાખલ કરવાની પરાકાષ્ઠા ફોજદારી કેસમાં પરિણમી છે. આ ફોજદારી કેસ મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ, કર્છ-ભુજની કોર્ટમાં પેન્ડિંગ છે અને હવે પુરાવા નોંધવા માટે તૈયાર છે. શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલી સંહિતાની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ તપાસનો પ્રારંભિક આદેશ અધિકારક્ષેત્ર વગરનો છે એમ ધારીને, તે સંબંધિત પોલીસ અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસને

ગેરકાયદેસર બનાવશે નહીં અને પરિણામે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવશે નહીં.શ્રી અમીન રજૂઆત કરશે કે આવા સંજોગોમાં, સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૫૬ (૨) અમલમાં આવશે.સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૫૬ (૨) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે પોલીસ અધિકારીની કોઈ પણ કાર્યવાહી પર કોઈ પણ તબક્કે આ આધાર પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવશે નહીં કે આ કેસ એવો હતો કે જેની તપાસ કરવા માટે આવા અધિકારીને કલમ ૧૫૬ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવી ન હતી.શ્રી અમીને સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૪૬૦ની જોગવાઈઓ તરફ પણ આ કોર્ટનું ધ્યાન દોર્યું હતું અને સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૪૬૦ પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી હતી કે જો કાયદા દ્વારા સશક્ત ન હોય તેવા કોઈ મેજિસ્ટ્રેટ કલમ ૧૮૦ની પેટા-કલમ (૧) ની કલમ (એ) અથવા કલમ (બી) હેઠળ ગુનાની નોંધ લે છે, તો આવી અનિયમિતતા કાર્યવાહીને દૂષિત કરશે નહીં.

૧૦.૪ શ્રી અમીને સંહિતાની કલમ ૩૬ પર પણ આધાર રાખ્યો હતો, જે પોલીસના ઉચ્ચ અધિકારીઓની સત્તાઓના સંદર્ભમાં છે.શ્રી અમીને સંહિતાની કલમ ૩૬ પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી હતી કે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતા ઉચ્ચ કક્ષાના પોલીસ અધિકારીઓને પણ તેમની નિમણૂક કરવામાં આવે છે તે સ્થાનિક વિસ્તારમાંથી તે જ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે, જેનો ઉપયોગ તેમના પોલીસ સ્ટેશનની મર્યાદામાં

આવા અધિકારી દ્વારા કરી શકાય છે.શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે કોર્ટ અથવા રાજ્ય સરકાર અથવા ઉચ્ચ સક્ષમ પોલીસ અધિકારીના નિર્દેશ પર ચોક્કસ ગુનાઓની તપાસના હેતુ માટે, રાજ્ય સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ જાહેરનામું, ઉપર ઉલ્લેખિત, સંહિતાની કલમ ૨ (ઓ) ના અર્થમાં સી. આઈ. ડી. ની સ્થિતિને "પોલીસ સ્ટેશન" બનાવે છે અને સબ-ઇન્સ્પેક્ટર અને તેનાથી ઉપરના દરજ્જાની આ સંસ્થા સાથે જોડાયેલા દરેક પોલીસ અધિકારી કલમ ૧૫૬ (૧), સી. આર. પી. સી. ના અર્થમાં "પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી પોલીસ અધિકારી" છે. સંહિતાની કલમ ૨ (ઓ) અને ૧૫૬ ના અર્થમાં પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી પોલીસ નિરીક્ષક અને તેમના દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસમાં સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૭૩ હેઠળ આરોપપત્ર રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. ઉપર ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે રિટ અરજદાર વતી ઉઠાવવામાં આવેલી એકમાત્ર દલીલમાં કોઈ યોગ્યતા ન હોવાથી, આવી દલીલ નકારી શકાય છે અને પરિણામે રિટ અરજી પણ નકારી શકાય છે.

૧૧. પ્રતિવાદી નંબર ૨-મૂળ ફરિયાદી વતી રજૂઆતો:

૧૧.૧ મૂળ ફરિયાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી બી. બી. નાઈકે, મોટાભાગે, રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી અમીન

દ્વારા રજૂ કરાયેલા નિવેદનોને અપનાવ્યા છે.શ્રી નાઈક એ પણ રજૂ કરશે કે સી. આઈ. ડી. કાઈમ, ભુજ શાખાને સંહિતાની કલમ ૨ (ઓ) હેઠળ પોલીસ સ્ટેશન તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવી છે, મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ ઉપરોક્ત પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ નિરીક્ષકને તપાસ હાથ ધરવા માટે નિર્દેશ આપવા સક્ષમ હતા.શ્રી નાઈકે રજૂઆત કરી હતી કે સંહિતાની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટ કોઈ ચોક્કસ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી સિવાય અન્ય કોઈ પોલીસ અધિકારીને ખાનગી ફરિયાદ મોકલવા માટે સક્ષમ નથી, જે આપેલ કેસમાં ઘોર અન્યાય તરફ દોરી શકે છે અથવા ન્યાયના ઉપહાસ તરફ દોરી શકે છે.શ્રી નાઈકના જણાવ્યા અનુસાર, જો સંહિતાની કલમ ૧૫૬ (૩) ના આવા સંકુચિત નિર્માણને મેજિસ્ટ્રેટ પર બંધનકર્તા કાયદા તરીકે સ્વીકારવામાં આવે તો તે અમુક પરિસ્થિતિઓમાં ન્યાયની હતાશા તરફ દોરી શકે છે જ્યાં પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી દ્વારા ગુનાની તપાસની જરૂર નથી.શ્રી નાઈકે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી પોલીસ અધિકારી વિરુદ્ધ સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૨૦૦ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ખાનગી ફરિયાદનો દાખલો આપ્યો હતો.શ્રી નાઈકે રજૂઆત કરી હતી કે જો આવા પોલીસ અધિકારીને કથિત ગુનામાં નિહિત સ્વાર્થ હોય, અથવા તે બાબત માટે, જો આરોપી સાથે તેનો હાથ હોવાનો કોઈ આરોપ મૂકવામાં આવે, તો આવા સંજોગોમાં, ન્યાયનો આદેશ બાંહેધરી આપે છે કે આવી ફરિયાદની તપાસ પોલીસ સ્ટેશનના વાસ્તવિક પ્રભારી સિવાયના પોલીસ અધિકારી દ્વારા

થવી જોઈએ.શ્રી નાઈકે રજૂઆત કરી હતી કે આવી જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે વિધાનસભાએ સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૩૬માં ઉકેલ પૂરો પાડ્યો છે

૧૧.૨ શ્રી નાઈકે રજૂઆત કરી હતી કે રિટ અરજદાર સામે લગાવવામાં આવેલા આક્ષેપો ખૂબ જ ગંભીર છે.રિટ અરજદાર પર મોટી છેતરપિંડીનો આરોપ છે.તેથી, કચ્છ-ભુજ પ્રદેશના ભૂતપૂર્વ જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ અને કલેક્ટર તરીકે તેમની ક્ષમતામાં ઉચાપત અને છેતરપિંડી વગેરે જેવા ગુનાઓના ગંભીર આક્ષેપો.ટ્રાયલ હવે પુરાવા રેકૉર્ડ કરવા માટે તૈયાર છે અને આવા તબક્કે, તે કહેવું ઘણું વધારે હશે કે ફોજદારી કાર્યવાહી રદ કરવામાં આવે કારણ કે સી. આઈ. ડી. કાઈમ પાસે તપાસ હાથ ધરવા અને આરોપપત્ર દાખલ કરવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી.

૧૧.૩ શ્રી નાઈકે પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં સુપ્રીમ કોર્ટના કેટલાક નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે.તે નીચે મુજબ છે;

“(i) શિવજી સિંહ વિરુદ્ધ નાગેન્દ્ર તિવારી અને અન્યો, (૨૦૧૦) એસ. સી. સી. ૫૭૮;

((ii) બિહાર રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ જે. એ. સી. સલ્દાના અને અન્ય, એ. આઈ. આર. ૧૯૮૦ એસ. સી. ૩૨૮;

- (૩) આર. પી. કપૂર અને અન્યો વિરુદ્ધ સરદાર પ્રતાપ સિંહ કેરોન અને અન્યો, એ. આઈ. આર. ૧૯૬૧ એસ. સી. ૧૧૧૭;
- (૪) બિહાર રાજ્ય અને અન્યો વિરુદ્ધ અનિલ કુમાર અને અન્યો, (૨૦૧૭) ૧૪ એસ. સી. સી. ૩૦૪;
- (૫) રસિકલાલ દલપતરામ ઠક્કર વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યો, (૨૦૧૦) ૧ એસ. સી. સી. ૧;
- (vi) સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન, એસ. પી. જયપુર વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય દ્વારા અને બીજું, (૨૦૦૧) ૩ એસ. સી. સી. ૩૩૩;
- (vii) રસિકલાલ દલપતરામ ઠક્કર વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યો, ૨૦૦૭ (૨) જી. એલ. એચ. ૬૧૯;
- (viii) એચ. એન. રિશબુટ અને અન્ય વિરુદ્ધ દિલ્લી રાજ્ય, એ. આઈ. આર. ૧૯૫૫ એસ. સી. ૧૯૬;
- (xi) બિહાર રાજ્ય અને બીજું વિરુદ્ધ લાલુ સિંહ, (૨૦૧૪) ૧ એસ. સી. સી. ૬૬૩;

૧૧.૪ આવા સંજોગોમાં, ઉપર ઉલ્લેખિત, શ્રી નાઇક પ્રાર્થના કરે છે કે આ રિટ અરજીમાં કોઈ યોગ્યતા ન હોવાને કારણે તેને નકારી કાઢવામાં આવે.

વિશ્લેષણ

૧૨. પક્ષકારો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીને જોયા પછી, મારા ધ્યાનમાં આવતો એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે શું રિટ અરજદાર સામેની ફોજદારી કાર્યવાહી રદ કરવી જોઈએ?.

૧૩. બંને બાજુએ પ્રચાર કરાયેલી હરીફ રજૂઆતો તરફ ધ્યાન આપતા પહેલા, મારે સી. આર. પી. સી., ૧૯૭૩ની કેટલીક જોગવાઈઓ પર ધ્યાન આપવું જોઈએ.

૧૪. કલમ ૨ (ઓ) "પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી" શબ્દસમૂહને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.તે નીચે પ્રમાણે વાંચે છે;

“૨(ઓ) "પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી" નો સમાવેશ થાય છે, જ્યારે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી સ્ટેશન-હાઉસથી ગેરહાજર હોય અથવા માંદગી અથવા અન્ય કારણોસર તેમની ફરજો નિભાવવામાં અસમર્થ હોય, ત્યારે સ્ટેશન-હાઉસમાં હાજર પોલીસ અધિકારી જે આવા અધિકારીની બાજુમાં હોય અને કોન્સ્ટેબલના હોદ્દાથી ઉપર હોય અથવા જ્યારે રાજ્ય સરકાર નિર્દેશ આપે ત્યારે અન્ય કોઈ પોલીસ અધિકારી હાજર હોય;

૧૫. કલમ ૨ (ઓ) "પોલીસ સ્ટેશન" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.તે નીચે પ્રમાણે વાંચે છે;

“(”)” “પોલીસ સ્ટેશન” “એટલે રાજ્ય સરકાર દ્વારા સામાન્ય રીતે અથવા ખાસ કરીને જાહેર કરાયેલ કોઈપણ પોસ્ટ અથવા સ્થળ, જેને પોલીસ સ્ટેશન તરીકે જાહેર કરવામાં આવે છે, અને તેમાં આ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિર્દિષ્ટ કોઈપણ સ્થાનિક વિસ્તારનો સમાવેશ થાય છે;”

૧૬. સંહિતાની કલમ ૩૬ નીચે મુજબ છે;

“૩૬.પોલીસના વરિષ્ઠ અધિકારીઓની સત્તાઓ.—

પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતાં ઉચ્ચ દરજ્જાના પોલીસ અધિકારીઓ તેમની નિમણૂક કરવામાં આવે છે તે સમગ્ર સ્થાનિક વિસ્તારમાં તે જ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જેનો ઉપયોગ તેમના સ્ટેશનની મર્યાદામાં આવા અધિકારી દ્વારા કરી શકાય છે.”

૧૭. સંહિતાની કલમ ૧૫૬ નીચે મુજબ વાંચે છે;

“૧૫૬. કોગ્નિઝેબલ કેસની તપાસ કરવાની પોલીસ અધિકારીની સત્તા.

(૧) પોલીસ સ્ટેશનનો હવાલો ધરાવતો કોઈપણ અધિકારી, મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ વિના, કોઈ પણ સંજોગ કેસની તપાસ કરી શકે છે, જે આવા સ્ટેશનની મર્યાદામાં સ્થાનિક વિસ્તાર પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી કોર્ટને પ્રકરણ XIII ની જોગવાઈઓ હેઠળ તપાસ કરવાની અથવા પ્રયાસ કરવાની સત્તા હશે.

(૨) આવા કોઈ પણ કેસમાં પોલીસ અધિકારીની કાર્યવાહી પર કોઈ પણ તબક્કે આ આધાર પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવશે નહીં કે આ કેસ એવો હતો કે જેની તપાસ કરવા માટે આવા અધિકારીને આ કલમ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવી ન હતી.

(૩) કલમ ૧૮૦ હેઠળ સશક્ત કોઈપણ મેજિસ્ટ્રેટ ઉપર જણાવ્યા મુજબ આવી તપાસનો આદેશ આપી શકે છે.”

૧૮. સંહિતાની કલમ ૧૮૦ નીચે મુજબ છે;

“૧૯૦.મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા ગુનાઓની સંજ્ઞાન.-

(૧) આ પ્રકરણની જોગવાઈઓને આધિન, પ્રથમ વર્ગના કોઈપણ મેજિસ્ટ્રેટ અને પેટા-કલમ (૨) હેઠળ આ માટે વિશેષ રીતે સશક્ત બીજા વર્ગના કોઈપણ મેજિસ્ટ્રેટ, કોઈપણ ગુનાની નોંધ લઈ શકે છે -

((ક) આવા ગુનાની રચના કરતી હકીકતોની ફરિયાદ પ્રાપ્ત થયા પછી;

((ખ) આવી હકીકતોના પોલીસ અહેવાલ પર;

((ગ) પોલીસ અધિકારી સિવાય અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પાસેથી પ્રાપ્ત માહિતી પર અથવા તેની પોતાની જાણ પર કે આવો ગુનો કરવામાં આવ્યો છે.

(૨) મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ બીજા વર્ગના કોઈપણ મેજિસ્ટ્રેટને આવા ગુનાઓની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સંજ્ઞાન લેવાની સત્તા આપી શકે છે જે તેની તપાસ અથવા પ્રયાસ કરવાની ક્ષમતામાં છે.”

૧૯. કલમ ૪૬૦ (ઈ) નીચે મુજબ વાંચે છે;

“૪૬૦. અનિયમિતતાઓ જે કાર્યવાહીને દૂષિત કરતી નથી.જો કોઈ મેજિસ્ટ્રેટને કાયદા દ્વારા નીચેની કોઈપણ બાબતો કરવાની સત્તા ન હોય, એટલે કે:—

(ઈ) કલમ ૧૮૦ની પેટા-કલમ (૧) ની કલમ (એ) અથવા કલમ (બી) હેઠળ ગુનાની નોંધ લેવી;

૨૦. હવે મારે રાજ્ય સરકાર દ્વારા ૧૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૦ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલા જાહેરનામાની તપાસ કરવી જોઈએ, જેના પર રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી અમીન દ્વારા મજબૂત ભરોસો મૂકવામાં આવ્યો છે.સૂચના નીચે મુજબ છે:

“સૂચના

ગૃહ વિભાગ

સચિવાલય, ગાંધીનગર

તારીખ, ૧૮મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૮૦

ગુજરાત રાજ્યને તેની અરજીમાં ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ (૨/૧૯૭૪) ની કલમ ૨ની કલમ (ઓ) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને અને સરકારી જાહેરનામાના સુપર સેશનમાં, ગૃહ વિભાગનો નંબર GG/૨૪/PIS-૧૦૭૭-૨૧૪-C તારીખ ૧૨મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૭૯, ગુજરાત સરકાર આથી અહીં સંલગ્ન અનુસૂચિની કલમ ૨માં નિર્દિષ્ટ કરેલા સ્થળોને પોલીસ સ્ટેશન જાહેર કરે છે અને નિર્દેશ આપે છે કે આવા દરેક પોલીસ સ્ટેશનમાં તેની સામે નિર્દિષ્ટ કરેલા વિસ્તારોનો સમાવેશ કરવામાં આવશે. તેમને ઉપરોક્ત અનુસૂચિની કલમ ૩ માં.

અનુસૂચિ

ક્રમિક સંખ્યા [૧]	સ્થળનું નામ. [૨]	વિસ્તારો [૩]
૧	નાયબ પોલીસ અધિક્ષકની કચેરી, સી. આઈ. ડી., કાઈમ, ગાંધીનગર એકમ, અમદાવાદ.	અમદાવાદ શહેર, અમદાવાદ ગ્રામીણ અને ગાંધીનગર, મહેસાણા, બનાસકાંઠા, સાબરકાંઠા અને ખેડા જિલ્લાઓ

		અને ગુજરાત રાજ્યમાં પશ્ચિમ રેલવેનું અધિકારક્ષેત્ર.
૨	નાયબ પોલીસ અધિક્ષકની કચેરી, સી. આઈ. ડી., કાઈમ, બરોડા એકમ, બરોડા.	બરોડા શહેર, બરોડા ગ્રામીણ, સુરત શહેર, સુરત ગ્રામીણ, ભરૂચ, વલસાડ, ડાંગ અને પંચમહાલ જિલ્લાઓ.
૩	નાયબ પોલીસ અધિક્ષકની કચેરી, સી. આઈ. ડી., કાઈમ, રાજકોટ એકમ, રાજકોટ.	રાજકોટ શહેર, રાજકોટ ગ્રામીણ, ભાવનગર, સુરેન્દ્રનગર, અમરેલી, જૂનાગઢ, જામનગર અને કર્ણ-ભુજ જિલ્લાઓ.

આદેશ દ્વારા અને ગુજરાતના રાજ્યપાલના નામે.

એ જ બુચ

સરકારના અંડર સેક્રેટરી.

સંખ્યા પી. ઓ. એસ.-૧૦૭૭-૨૧૪-V,

ગૃહ વિભાગ, સચિવાલય,

ગાંધીનગર, તારીખ ૧૮/૨/૧૯૮૦."

૨૧. આમ, ઉપર ઉલ્લેખિત નોટિફિકેશન ના સ્પષ્ટ વાંચન પરથી સૂચિત થાય છે કે, નાયબ પોલીસ અધીક્ષક (ડી.વાય.એસ.પી.), સી.આઈ.ડી. ક્ષાઈમ, રાજકોટ યુનિટ, રાજકોટની કચેરીને સી.આર.પી.સી. (કોડ) ની કલમ ૨(ડ) ના અર્થમાં 'પોલીસ સ્ટેશન' તરીકે નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી છે અને રાજકોટ શહેર, રાજકોટ ગ્રામ્ય, ભાવનગર, સુરેન્દ્રનગર, અમરેલી, જૂનાગઢ, જામનગર અને કરછ-ભુજ જિલ્લાઓ સદર પોલીસ સ્ટેશનની પ્રાદેશિક સીમાઓ હેઠળ આવે છે. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, સી.આઈ.ડી. ક્ષાઈમ, ભુજ શાખાના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરની સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૨(એસ) અને ૧૫૬ ના અર્થમાં પોલીસ સ્ટેશનના ઇન્ચાર્જ પોલીસ અધિકારી તરીકે કાર્ય કરવાની સક્ષમતામાં, અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૭૩ હેઠળ ચાર્જશીટ રજૂ કરવા તરફ દોરી જતી તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસમાં કોઈ ક્ષતિ નથી.

૨૨. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, હું સીધા જે. એ. સી. સલ્દાના (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર જાઉં છું.હું સંબંધિત અવલોકનો ટાંકી શકું છું;

“૭. 'તપાસ' ને સંહિતાની કલમ ૨ (એચ) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે જેમાં પોલીસ અધિકારી દ્વારા અથવા આ વતી મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા અધિકૃત કોઈપણ વ્યક્તિ (મેજિસ્ટ્રેટ સિવાય) દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા પુરાવા એકત્ર કરવા માટેની સંહિતા હેઠળની તમામ

કાર્યવાહીનો સમાવેશ થાય છે.'કલમ ૨ (આર) માં 'પોલીસ રિપોર્ટ' ની વ્યાખ્યા કલમ ૧૭૩ની પેટા-કલમ (૨) હેઠળ પોલીસ અધિકારી દ્વારા મેજિસ્ટ્રેટને મોકલવામાં આવેલ અહેવાલ તરીકે કરવામાં આવી છે.પ્રકરણ XII સંજોય કેસની તપાસ સાથે સંબંધિત છે.કલમ ૧૫૬ (૧) અને (૨) સુસંગત છે અને તેને બહાર કાઢી શકાય છે:

"૧૫૬(૧) પોલીસ સ્ટેશનનો હવાલો ધરાવતો કોઈપણ અધિકારી, મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ વિના, કોઈ પણ સંજોય કેસની તપાસ કરી શકે છે, જે આવા સ્ટેશનની મર્યાદામાં સ્થાનિક વિસ્તાર પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી કોર્ટને પ્રકરણ XIII ની જોગવાઈઓ હેઠળ તપાસ કરવાની અથવા પ્રયાસ કરવાની સત્તા હશે.

(૨) આવા કોઈ પણ કેસમાં પોલીસ અધિકારીની કોઈ પણ કાર્યવાહી પર કોઈ પણ તબક્કે આ આધાર પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવશે નહીં કે આ કેસ એવો હતો જેની તપાસ કરવા માટે આવા અધિકારીને આ કલમ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવી ન હતી.

૮. કલમ ૩૬ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતાં ઉચ્ચ કક્ષાના તમામ પોલીસ અધિકારીઓને

પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીની સત્તા પ્રદાન કરે છે.તે નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

"૩૬.પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતા ઉચ્ચ દરજ્જાના પોલીસ અધિકારીઓ તેમની નિમણૂક કરવામાં આવે છે તે સમગ્ર સ્થાનિક વિસ્તારમાં તે જ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જેનો ઉપયોગ આવા અધિકારી તેમના સ્ટેશનની મર્યાદામાં કરી શકે છે.

૯. કલમ ૧૭૩ એ તપાસ પૂર્ણ થયા પછી પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી દ્વારા ગુનાની નોંધ લેવા માટે સશક્ત મેજિસ્ટ્રેટને અહેવાલ રજૂ કરવાની જોગવાઈ કરે છે.કલમ ૧૭૩ ની પેટા-કલમ (૮) સામગ્રી છે.તે નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

"૧૭૩(૮) પેટા-કલમ (૨) હેઠળના અહેવાલને મેજિસ્ટ્રેટને મોકલવામાં આવ્યા પછી આ કલમની કોઈ પણ બાબત ગુનાના સંદર્ભમાં આગળની તપાસને અવરોધે છે તેવું માનવામાં આવશે નહીં અને તે પછી આવી તપાસ, પોલીસ સ્ટેશનનો પ્રભારી અધિકારી વધુ પુરાવા, મૌખિક અથવા દસ્તાવેજી મેળવે છે, તે મેજિસ્ટ્રેટને નિર્ધારિત ફોર્મમાં આવા પુરાવા અંગેનો વધુ અહેવાલ અથવા અહેવાલો મોકલશે;

અને પેટા-કલમ (૨) થી (૬) ની જોગવાઈઓ, જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી, પેટા-કલમ (૨) હેઠળ મોકલવામાં આવેલા અહેવાલના સંબંધમાં લાગુ થાય તેવા અહેવાલ અથવા અહેવાલોના સંબંધમાં લાગુ થશે.

૧૦. પહેલો પ્રશ્ન એ છે કે શું રાજ્ય સરકારને તે કેસમાં વધુ તપાસના નિર્દેશ આપવાથી બાકાત રાખવામાં આવી હતી કે જેમાં એક તપાસ અધિકારીએ સંહિતાની કલમ ૧૭૩ (૨) હેઠળ અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો પરંતુ જેના પર કોર્ટે કોઈ આદેશ આપ્યો ન હતો?

૧૧. કલમ ૧૫૬ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને પોલીસ સ્ટેશનના વિસ્તારમાં આચરવામાં આવેલા સંજોગ કેસમાં મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ વિના તપાસ કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે. રાજ્ય સરકાર દ્વારા તપાસ હાથ ધરવા માટે નિર્દેશિત અધિકારી ઇન્સ્પેક્ટર-જનરલ, વિજિલન્સ છે. તેઓ નિઃશંકપણે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતાં, જો વિભાગવાર વહીવટી પદાનુક્રમમાં ન હોય તો, ઉચ્ચ દરજ્જાના અધિકારી છે. આંતર વિભાગીય વિભાગ જેમ કે ઇન્સ્પેક્ટર-જનરલ ઓફ પોલીસ અથવા ઇન્સ્પેક્ટર-જનરલ, વિજિલન્સ અથવા એડિશનલ ઇન્સ્પેક્ટર-જનરલ, સી. આઈ. ડી. એ માત્ર વહીવટી

કાર્યક્ષમતા માટે કામનો વિભાગ હોઈ શકે છે, પરંતુ ઇન્સ્પેક્ટર-
 જનરલ ઓફ પોલીસને કોઈ પણ કલ્પના દ્વારા પોલીસ સ્ટેશનના
 પ્રભારી અધિકારી કરતા ઉચ્ચ દરજ્જાના અધિકારી ન કહી શકાય.કોડ
 ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ (ટૂંકમાં '૧૯૦૮ કોડ') ની કલમ
 ૫૫૧નું અર્થઘટન કરતી વખતે, જે કોડની કલમ ૩૬ સાથે સમાન
 સામગ્રીમાં હતી, આ કોર્ટે આર. પી. કપૂર અને અન્યો વિરુદ્ધ સરદાર
 પ્રતાપ સિંહ કૈરોન અને અન્યોના કેસમાં (૧) અવલોકન કર્યું હતું કે
 એડિશનલ ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ, નિ:શંકપાલે, પોલીસ
 સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતા શ્રેષ્ઠ હોદ્દો ધરાવતા પોલીસ
 અધિકારી હતા.બિહાર પોલીસ માર્ગદર્શિકાના નિયમ ૭ (એ) માં
 જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે સમગ્ર રાજ્યનું પોલીસ દળ પોલીસ
 મહાનિરીક્ષકના એકંદર ચાર્જ હેઠળ છે અને મહાનિરીક્ષકની મદદ માટે
 અને પોલીસ વહીવટીતંત્રની વિવિધ શાખાઓ સાથે જોડાયેલા કાર્યને
 હાથ ધરવાની સુવિધા માટે, નાયબ મહાનિરીક્ષક અને અધીક્ષક
 દરજ્જાના સહાયક મહાનિરીક્ષકને મુખ્ય મથકમાં નિયુક્ત કરવામાં આવે
 છે.સંહિતાની કલમ ૩૬-૨૯માં 'ક્રમ' શબ્દનો ઉપયોગ પોલીસ
 અધિકારીઓના પદાનુક્રમને સમજે છે.એ પણ એટલું જ સ્પષ્ટ છે કે
 પોલીસ મહાનિરીક્ષકનો સમગ્ર રાજ્ય પર અધિકારક્ષેત્ર હશે.કામનું
 વિભાજન, પરંતુ કોઈ પણ સ્થાનિક વિસ્તારનું સીમાંકન ન કરવું એ

સૂચવે છે કે ઈન્સ્પેક્ટર-જનરલ, વિજિલન્સનો અધિકારક્ષેત્ર સમગ્ર રાજ્યમાં વિસ્તૃત હશે અને ૧૯૦૮ની સંહિતાની કલમ ૪ની પેટા-કલમ (૧) ની કલમ (ઓ) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રાજ્ય સરકાર દ્વારા ૬ જૂન, ૧૯૭૩ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલા જાહેરનામાથી આ સમાન રીતે સ્પષ્ટ થાય છે, જેમાં જાહેર કરવામાં આવ્યું છે કે અમુક ગુનાઓના સંદર્ભમાં વિજિલન્સ વિભાગને સમગ્ર બિહાર રાજ્યમાં તેનું અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતું પોલીસ સ્ટેશન માનવામાં આવશે.આ સિવાય પણ, રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિયુક્ત મહાનિરીક્ષકને સમગ્ર રાજ્ય પર અધિકારક્ષેત્ર હોય છે, સિવાય કે તેનાથી વિપરીત સૂચવવામાં આવે.જો તે આમ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતા ઉચ્ચ દરજ્જાનો અધિકારી હોય તો તે કલમ ૩૬ને ધ્યાનમાં રાખીને સમગ્ર સ્થાનિક વિસ્તારમાં પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જેમાં તેની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી, એટલે કે સમગ્ર બિહાર રાજ્ય, જેનો ઉપયોગ તેના પોલીસ સ્ટેશનની હદમાં પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી દ્વારા થઈ શકે છે.તેમને આ કેસની તપાસ રાજ્ય સરકાર દ્વારા સોંપવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો.”

૨૩. તેથી, સંહિતાની યોજના હેઠળ, સંહિતાની કલમ ૧૭૩ (૨) ની દ્રષ્ટિએ અહેવાલ રજૂ કરવાની સત્તા પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી પાસે છે. જો કે, સંહિતાની કલમ ૩૬ને ધ્યાનમાં રાખીને, સમગ્ર સ્થાનિક વિસ્તારમાં પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતા ઉચ્ચ દરજ્જાના પોલીસ અધિકારીઓને પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીની સમાન સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે. હું આર. પી. કપૂર (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકું છું, જેમાં ફરિયાદ સંબોધવામાં આવી હતી અને રાજ્યના મુખ્યમંત્રીને મોકલવામાં આવી હતી. મુખ્યમંત્રીએ આ ફરિયાદ એડિશનલ ઈન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસને મોકલી હતી. નાયબ પોલીસ અધિક્ષક સી. આઈ. ડી. એ તપાસ હાથ ધરી હતી. આ પ્રકારની પ્રક્રિયા પર અરજદારો દ્વારા સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ આ આધાર પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે સી. આઈ. ડી. દ્વારા તપાસના સંદર્ભમાં અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કાયદા માટે અજાણ હતી અને ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી હતી. આ સંદર્ભમાં, નીચેના અવલોકનો મહત્વપૂર્ણ છે;

“આપણી સામે ટૂંકો પ્રશ્ન એ છે કે શું આ કાયદાની અજાણી પ્રક્રિયાને અપનાવવા અથવા બંધારણની કલમ ૧૪ને આકર્ષવા માટે અસમાન વ્યવહાર કરવા સમાન છે? અરજદારો માટેના વિદ્વાન વકીલે આપણને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાના ભાગ V, પ્રકરણ XIV માં સંબંધિત

જોગવાઈઓમાંથી પસાર કર્યા છે અને રજૂઆત કરી છે કે સંહિતાની કલમ ૧૫૪ હેઠળ ગુનાહિત ગુનાને લગતી દરેક માહિતી પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને આપવી જોઈએ અને કલમ ૧૫૬ હેઠળ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી કોઈપણ અધિકારી, મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ વિના, કોઈપણ ગુનાહિત કેસની તપાસ કરી શકે છે, જે સ્થાનિક વિસ્તાર પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી કોર્ટને તપાસ અથવા સુનાવણીના સ્થળને લગતી પ્રકરણ XV ની જોગવાઈઓ હેઠળ તપાસ કરવાની અથવા પ્રયાસ કરવાની સત્તા હશે.તેમણે કલમ ૧૫૭નો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાં પોલીસ સ્ટેશનનો પ્રભારી અધિકારી તરત જ ગુનાની નોંધ લેવા માટે સશક્ત મેજિસ્ટ્રેટને પ્રથમ માહિતીનો અહેવાલ મોકલશે અને વ્યક્તિગત રીતે આગળ વધશે, અથવા રાજ્ય સરકાર, સામાન્ય અથવા વિશેષ આદેશ દ્વારા, આ માટે નિર્ધારિત કરે તેવા હોદ્દાથી નીચે ન હોય તેવા તેના ગૌણ અધિકારીઓમાંથી એકને કેસની હકીકતો અને સંજોગોની તપાસ કરવા માટે સ્થળ પર આગળ વધવા માટે અને જો જરૂરી હોય તો ગુનેગારની શોધ અને ધરપકડ માટે પગલાં લેવા માટે પ્રતિનિયુક્ત કરશે.એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે અરજદારો સામેના કેસમાં સંહિતાની કલમ ૧૫૪,૧૫૬ અને ૧૫૭ની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે; અને આ રીતે અરજદારોને કાયદાની અજાણી વિશેષ પ્રક્રિયાને આધિન કરવામાં આવ્યા છે અથવા,

કોઈપણ દરે, અસમાન વ્યવહાર, અન્ય વ્યક્તિઓ કરતા અલગ વ્યવહાર, જેમની સામે સંજોય ગુનાની માહિતી કરવામાં આવી છે.

૧૦. અમે આ દલીલોને ૧૫૩ સાચી તરીકે સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ.સૌ પ્રથમ, કલમ ૧૫૪, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, એવું નથી કહેતી કે સંજોય ગુનાની માહિતી માત્ર પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને જ આપી શકાય છે.તે કલમ માત્ર એટલું જ જણાવે છે કે, અન્ય બાબતોની સાથે-સાથે, ગુનાહિત ગુનાને લગતી દરેક માહિતી, જો પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને મૌખિક રીતે આપવામાં આવે, તો તે તેના દ્વારા અથવા તેના નિર્દેશ હેઠળ લેખિત કરવામાં આવશે, અને માહિતી આપનારને વાંચવામાં આવશે; અને આવી દરેક માહિતી તે આપનાર વ્યક્તિ દ્વારા સહી કરવામાં આવશે અને તેનો સાર રાજ્ય સરકાર તે વતી સૂચવે તે સ્વરૂપમાં આવા અધિકારી દ્વારા રાખવા માટેના પુસ્તકમાં દાખલ કરવામાં આવશે.કલમ ૧૫૬ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ વિના કોઈ પણ સંજોય કેસની તપાસ કરવાની સત્તા આપે છે, જેમાં સ્થાનિક વિસ્તારમાં અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી કોર્ટને તપાસ કરવાની અથવા પ્રયાસ કરવાની સત્તા હશે. કલમ ૧૫૬ની પેટા-કલમ (૨) જણાવે છે કે આવા કોઈ પણ કેસમાં પોલીસ અધિકારીની કોઈ પણ કાર્યવાહી પર

કોઈ પણ તબક્કે આ આધાર પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવશે નહીં કે આ કેસ એવો હતો કે જેની તપાસ કરવા માટે આવા અધિકારીને આ કલમ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવી ન હતી.કલમ ૧૫૬ ની પેટા-કલમ (૨) માં "આવા કોઈ પણ કેસ" અભિવ્યક્તિનો અર્થ શું છે તે અંગે આપણી સામે કેટલીક દલીલો કરવામાં આવી છે.અમે કલમ ૧૫૬, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની પેટા-કલમ (૨) પર અમારા નિર્ણયને સ્થગિત કરી રહ્યા નથી, તેથી અમે કલમ ૧૫૬ ની પેટા-કલમ (૨) ના સાચા અવકાશ અને અસર અંગે ચર્ચા શરૂ કરવાનું બિનજરૂરી માનીએ છીએ.ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૫૭ એ પ્રક્રિયાને નિર્ધારિત કરે છે કે જે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીએ અનુસરવી જોઈએ જ્યાં સંજોય ગુનાની માહિતી આપવામાં આવે છે.હવે, સંહિતામાં બીજી એક મહત્વપૂર્ણ જોગવાઈ છે જે આ કિસ્સામાં ખૂબ સુસંગત છે અને તેને વાંચવી આવશ્યક છે.તે જોગવાઈ કલમ ૫૫૧ માં સમાયેલી છે જે આ શરતોમાં છે:

"કલમ ૫૫૧.પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતાં ઉચ્ચ દરજ્જાના પોલીસ અધિકારીઓ તેમની નિમણૂક કરવામાં આવે છે તે સમગ્ર સ્થાનિક વિસ્તારમાં તે જ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જેનો ઉપયોગ આવા અધિકારી તેમના સ્ટેશનની મર્યાદામાં કરી શકે છે.

એડિશનલ ઈન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ કે જેમને ૨૦૧૫૪ સેઠીની ફરિયાદ મોકલવામાં આવી હતી, તે નિઃશંકપણે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતા ઉચ્ચ કક્ષાના પોલીસ અધિકારી હતા.સરદાર હરદયાળ સિંહ, નાયબ પોલીસ અધિક્ષક, સી. આઈ. ડી., અમૃતસર પણ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતાં બહેતર હોદ્દામાં અધિકારી હતા.તેથી, આ બંને અધિકારીઓ તેમની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી તે સમગ્ર સ્થાનિક વિસ્તારમાં સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકતા હતા, જેનો ઉપયોગ તેમના પોલીસ સ્ટેશનની હદમાં પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી દ્વારા થઈ શકે છે.તે વિવાદિત નથી કે એડિશનલ ઈન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસનો અધિકારક્ષેત્ર વિસ્તાર સમગ્ર રાજ્યનો હતો.ડેપ્યુટી સુપ્રિટેન્ડન્ટ ઓફ પોલીસ, સી. આઈ. ડી. ના અધિકારક્ષેત્રની વાત કરીએ તો પ્રતિવાદી રાજ્ય વતી દલીલ એ છે કે તેઓ અમૃતસરમાં નિયુક્ત હોવા છતાં તેમનો અધિકારક્ષેત્ર વિસ્તાર સમગ્ર રાજ્યમાં ફેલાયેલો હતો.પ્રતિવાદી રાજ્ય માટે વિદ્વાન મહાધિવક્તાએ પંજાબ પોલીસ નિયમો, ૧૯૩૪, ખંડમાં પોલીસ નિયમ ૨૧.૨૮ તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું છે. III, પોલીસ અધિનિયમ (૧૮૬૧નો ૫) ની કલમ ૭ અને ૧૨ હેઠળ રાજ્ય સરકાર દ્વારા અને તેની સત્તા સાથે બહાર પાડવામાં આવેલ.તે નિયમ જણાવે છે કે

ફોજદારી તપાસ વિભાગ પાસે કોઈ અલગ અધિકારક્ષેત્ર નથી અને નાયબ પોલીસ મહાનિરીક્ષક, ફોજદારી તપાસ વિભાગ, કોઈ ચોક્કસ તપાસનું નિયંત્રણ જાતે લેવાનું નક્કી કરી શકે છે અથવા તેના એક અથવા વધુ અધિકારીઓને સીધા જિલ્લાના પોલીસ અધિક્ષકના નિયંત્રણ હેઠળ કામ કરવા માટે નિયુક્ત કરી શકે છે. પોલીસ નિયમ ૨૧-૩૨ એવા કેટલાક કેસોની ગણતરી કરે છે જેમાં ગુનાહિત તપાસ વિભાગની મદદ લેવામાં આવી શકે છે. પોલીસ નિયમ ૨૫-૧૪ કહે છે કે ગુનાહિત તપાસ વિભાગ નિષ્ણાત તકનીકી સહાય મેળવવા માટે સક્ષમ છે, અને જ્યાં આવી સહાયની જરૂર હોય તેવા કિસ્સાઓમાં ગુનાહિત તપાસ વિભાગની સહાય મેળવી શકાય છે. સરદાર હરદયાળ સિંહ દ્વારા કરવામાં આવેલા સોગંદનામામાં તેમણે જણાવ્યું છે કે તેમને સેઠીના કેસની તપાસ તેની તકનીકી પ્રકૃતિને કારણે સોંપવામાં આવી હતી અને ૨૬ ઓક્ટોબર, ૧૯૫૧ના રોજ મેમોરેન્ડમ નંબર ૯૫૮૧-H-૫૧/૭૯૧૨ ને ધ્યાનમાં રાખીને ગુનાહિત તપાસ વિભાગ સાથે જોડાયેલા રાજપત્રિત અધિકારી તરીકે તેમનું કર્તવ્ય સમગ્ર રાજ્ય હતું. તે મેમોરેન્ડમ દર્શાવે છે કે ડેપ્યુટી ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ, સી. આઈ. ડી. અને ક્રિમિનલ ઇન્વેસ્ટિગેશન વિભાગના તમામ રાજપત્રિત અધિકારીઓનો અધિકારક્ષેત્ર સમગ્ર પંજાબ રાજ્યમાં ફેલાયેલો છે. એડિશનલ ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ શમશેરે સિંહ દ્વારા

કરવામાં આવેલા સોગંદનામા દ્વારા પણ આ વાતનું સમર્થન કરવામાં આવ્યું છે.અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે ધ્યાન દોર્યું છે કે સેઠીના કેસમાં કોઈ તકનીકી પ્રશ્નો સામેલ નથી અને તેથી શમશેરે સિંહ અને સરદાર હરદયાળ સિંહના સોગંદનામામાં જણાવેલો આધાર સાચો નથી.આપણી સામે પ્રશ્ન એ નથી કે સરદાર હરદયાળ સિંહને જે કારણસર તપાસ સોંપવામાં આવી હતી તે સાચું છે કે નહીં.આપણી સામે પ્રશ્ન એ છે કે શું સરદાર હરદયાળ સિંહને તપાસ સોંપવામાં કાયદાની અજાણી વિશેષ પ્રક્રિયા અપનાવવામાં આવી હતી કે કેસોની તપાસ અંગેનો કાયદો ખરાબ નજરથી ચલાવવામાં આવ્યો હતો કે અસમાન હાથથી.જો સંબંધિત પોલીસ અધિકારીએ વિચાર્યું કે આ કેસની તપાસ સી. ૧ દ્વારા થવી જોઈએ.ડી. જો કે એવા કારણોસર કે જે આપણને અપીલ કરતું નથી-તે કહી શકાતું નથી કે અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા ગેરકાયદેસર હતી.અમે અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ સાથે સહમત થવામાં અસમર્થ છીએ કે વર્તમાન કેસમાં આ બે દલીલોમાંથી કોઈ પણ દલીલ કરવામાં આવી છે.અમે સંતુષ્ટ છીએ કે પોલીસ મહાનિરીક્ષક, સી. આઈ. ડી. પાસે સેઠીની ફરિયાદનો સામનો કરવાની સત્તા હતી અને સરદાર હરદયાળ સિંહ દ્વારા તેની તપાસને નિર્દેશિત કરવાની વધુ સત્તા હતી, જે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતાં ઉચ્ચ કક્ષાના પોલીસ અધિકારી તરીકે તે સંબંધમાં

પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે.તેથી એવું ન કહી શકાય કે અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કાયદા માટે અજાણ હતી.અમે એ વાતથી પણ સંતુષ્ટ નથી કે અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કોઈ ખરાબ હેતુથી પ્રેરિત હતી, જો કે શમશેરે સિંહ અથવા સરદાર હરદયાળ સિંહ દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણથી અમે એટલા પ્રભાવિત નથી કે સેઠીનો કેસ તકનીકી પ્રકૃતિનો હતો અને તેથી, સી. આઈ. ડી. ની સહાયની જરૂર હતી, ભલે તે તકનીકી પ્રકૃતિનો ન હોય, પણ અરજદારોની સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને તપાસ નાયબ પોલીસ અધિક્ષકને સોંપવા માટે વધારાના પોલીસ મહાનિરીક્ષક માટે તે ખુલ્લું હતું.ગૃહ સચિવ એ. એન. કશ્યપે પોતાના સોગંદનામાના ફકરા ૩૧માં કહ્યું છે કે પોલીસ મહાનિરીક્ષકએ સેઠી પાસેથી ફરિયાદ મળતાં મુખ્યમંત્રીના કોઈ આદેશ કે નિર્દેશ વિના કેસ નોંધવાનો આદેશ આપ્યો હતો.આ નિવેદનની શુદ્ધતા પર ખૂબ જ ગંભીરતાથી ટિપ્પણી કરવામાં આવી છે.મુખ્યમંત્રી તરફથી કોઈ સોગંદનામું અને મૂળ ફરિયાદની ગેરહાજરીમાં, અમે આ કેસમાં એ આધાર પર આગળ વધવાનું પસંદ કર્યું છે કે એડિશનલ ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસને મુખ્યમંત્રી પાસેથી ફરિયાદ મળી હતી અને ત્યારબાદ તેના પર જરૂરી આદેશો પસાર કર્યા હતા.તે આધાર પર પણ

અમે એવું માની શકતા નથી કે કાનૂની પ્રક્રિયાનું કોઈ ઉલ્લંઘન થયું છે અથવા અરજદારો સામે અયોગ્ય ભેદભાવ કરવામાં આવ્યો છે.”

૨૪. સી. બી. આઈ. થી એસ. પી., જયપુર વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય (એ. આઈ. આર. ૨૦૦૧ એસ. સી. ૬૬૮-૨૦૦૧ સી. આર. આઈ. એલ. જે. ૯૬૮) ના કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટને સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૫૬ (૩) નો વ્યાપ અને તે હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટની શક્તિની હદ જમ કરવામાં આવી હતી, જ્યારે તેની સમક્ષ નીચેના પ્રશ્નને ધ્યાનમાં લેતા; "શું મેજિસ્ટ્રેટ પાસે કોઈ પણ ગુનાની તપાસ કરવા માટે સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશનને નિર્દેશ આપવાની સત્તા છે?". કલમ ૧૫૬ ની પેટા-કલમ (૩) ના અવકાશની તપાસ તેમના લોર્ડશીપ્સ દ્વારા સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૩૬ ના સંદર્ભમાં કરવામાં આવી હતી તેમના ચુકાદાના ફક્ત ૯ પર, તેમના લોર્ડશીપ્સે અવલોકન કર્યું હતું:

"૯. આ સંદર્ભમાં સંહિતાની કલમ ૩૬નો સંદર્ભ આપવો પડશે જે કહે છે કે "પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતા ઉચ્ચ કક્ષાના પોલીસ અધિકારીઓ, તેમની નિમણૂક કરવામાં આવે છે તે સમગ્ર સ્થાનિક વિસ્તારમાં, તે જ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જેનો ઉપયોગ આવા અધિકારી તેમના સ્ટેશનની મર્યાદામાં કરી શકે છે".

૨૫. પછી, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આગળ ઠરાવ્યું કે :

"૧૦.આનો અર્થ એ છે કે અન્ય કોઈ પણ પોલીસ અધિકારી, જે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કરતા ઉચ્ચ હોદ્દો ધરાવે છે, તે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીની સમાન સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને જ્યારે તે સત્તાનો ઉપયોગ કરશે ત્યારે તે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી તરીકે પોતાની ક્ષમતામાં કરશે. પરંતુ જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટ કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ તપાસનો આદેશ આપે છે, ત્યારે તેઓ માત્ર સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશનના ઇન્ચાર્જ અધિકારીને જ તપાસનો નિર્દેશ આપી શકે છે અને વરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીને નહીં, જોકે આવા અધિકારી સંહિતાની કલમ ૩૬ના આધારે આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે..... સંહિતાની કલમ ૩૬ કલમ ૧૫૬ (૩) માં પરિકલ્પિત મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાને બદલવા માટે નથી, જો કે તે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીની સત્તાઓને પૂરક બનાવી શકે છે.પોલીસના કોઈપણ વરિષ્ઠ અધિકારીને પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી એવા અધિકારી પાસેથી તપાસ જાતે જ અથવા વરિષ્ઠ અધિકારી અથવા તો સરકારના નિર્દેશ પર હાથ ધરવાની મંજૂરી છે.

૨૬. ઉપર ઉલ્લેખિત સી. બી. આઈ. જયપુર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો ગુણોત્તર, મારા મતે, ઉપર ઉલ્લેખિત રાજ્ય સરકારના

જાહેરનામાને ધ્યાનમાં રાખીને વર્તમાન કેસમાં લાગુ પડતો નથી.સૂચના તમામ તફાવત બનાવે છે.આ ઉપરાંત, ઉપરોક્ત કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દિલ્હી સ્પેશિયલ પોલીસ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૪૬ની જોગવાઈઓ હેઠળ રચાયેલી સીબીઆઈ સાથે કામ કરી રહી હતી.ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૫ અને ૬ મેજિસ્ટ્રેટને સંહિતાની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ તપાસ કરવા માટે સીબીઆઈને આદેશ આપવાની સત્તા પ્રદાન કરતી નથી.આ પણ એક એવું પાસું છે જેને ઉપરોક્ત નિર્ણયના ગુણોત્તરને સમજવાના હેતુથી ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે.

૨૭. હું રસિકલાલ દલપતરામ ઠક્કર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકું છું, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે;

“૨૨. પક્ષકારો વતી કરવામાં આવેલી રજૂઆતોમાંથી જે મુખ્ય પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું કલમ ૧૫૬ (૩) સી. આર. પી. સી. હેઠળ પસાર કરાયેલા આદેશના સંદર્ભમાં કલમ ૧૫૬ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સશક્ત પોલીસ અધિકારીઓ એકપક્ષીય રીતે તપાસ ન કરવાનો નિર્ણય લઈ શકે છે કે તેમની પાસે આવું કરવા માટે કોઈ પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર નથી.

૨૩. કલમ ૧૫૬ સી. આર. પી. સી. જે આ કેસમાં વિચારણાનું કેન્દ્ર છે, તે નીચે મુજબ વાંચે છે:—

"૧૫૬.ગુનાહિત કેસોની તપાસ કરવાની પોલીસ અધિકારીની સત્તા.(૧) પોલીસ સ્ટેશનનો હવાલો ધરાવતો કોઈપણ અધિકારી, મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ વિના, કોઈ પણ સંજોય કેસની તપાસ કરી શકે છે, જે આવા સ્ટેશનની મર્યાદામાં સ્થાનિક વિસ્તાર પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી કોર્ટને પ્રકરણ XIII ની જોગવાઈઓ હેઠળ તપાસ કરવાની અથવા પ્રયાસ કરવાની સત્તા હશે.

(૨) આવા કોઈ પણ કેસમાં પોલીસ અધિકારીની કોઈ પણ કાર્યવાહી પર કોઈ પણ તબક્કે આ આધાર પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવશે નહીં કે કેસ એક હતો, જેની તપાસ કરવા માટે આવા અધિકારીને આ કલમ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવી ન હતી.

(૩) કલમ ૧૮૦ હેઠળ સશક્ત કોઈપણ મેજિસ્ટ્રેટ ઉપર જણાવ્યા મુજબ આવી તપાસનો આદેશ આપી શકે છે.

૨૪. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ પરથી એ તદ્દન સ્પષ્ટ છે કે પોલીસ સ્ટેશનનો હવાલો ધરાવતો પોલીસ અધિકારી, મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ વિના, કોઈપણ સંજોય ગુનાની તપાસ કરી શકે છે, જેની તપાસ આવા પોલીસ સ્ટેશન પર

અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી કોર્ટ કરી શકે છે અથવા સંહિતાના પ્રકરણ III હેઠળ પ્રયાસ કરી શકે છે.કલમ ૧૫૬ ની પેટા-કલમ (૨) એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે એકવાર પેટા-કલમ (૧) હેઠળ તપાસ શરૂ થઈ જાય, તો તે કલમ હેઠળ પોલીસ અધિકારીને તપાસ કરવાની સત્તા ન હોવાના આધારે તેમાં વિશ્લેષ પાડવામાં ન આવે.તે સંજોય ગુનાઓના સંદર્ભમાં હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસના સંદર્ભમાં "બચત કલમ" ની પ્રકૃતિમાં છે.કલમ ૧૮૦ સી. આર. પી. સી. હેઠળ કલમ ૨૦૨ સી. આર. પી. સી. ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ તપાસનો આદેશ આપવાની સત્તા ધરાવતા મેજિસ્ટ્રેટને આપવામાં આવેલી સત્તાઓ ઉપરાંત, કલમ ૧૫૬ ની પેટા-કલમ (૩) પણ આવા મેજિસ્ટ્રેટને તેમની સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદ પર તપાસનો આદેશ આપવાની સત્તા આપે છે.

૨૫. જ્યાં સુધી કલમ ૧૮૧ની પેટા-કલમ (૪) નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી તેની સામગ્રીને ધ્યાનમાં રાખીને તે ખોટી ધારણા હોવાનું જણાય છે જે નીચે મુજબ છે:-

"૧૮૧.અમુક ગુનાઓના કિસ્સામાં સુનાવણીનું સ્થળ.

(૧) XXX XXX XXX

(૨) XXX XXX XXX

(૩) XXX XXX XXX

(૪) ફોજદારી ગેરરીતિ અથવા વિશ્વાસના ફોજદારી ભંગના કોઈપણ ગુનાની તે કોર્ટ દ્વારા તપાસ કરી શકે છે કે જેની સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રમાં ગુનો કરવામાં આવ્યો હતો અથવા મિલકતનો કોઈ ભાગ કે જે ગુનાનો વિષય છે તે પ્રાપ્ત થયો હતો અથવા જાળવી રાખવામાં આવ્યો હતો, અથવા આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા પરત કરવાની અથવા હિસાબ કરવાની જરૂર હતી.

પેટા-કલમ (૪) માત્ર એવું સૂચવે છે કે ફોજદારી ગેરરીતિ અથવા વિશ્વાસના ફોજદારી ભંગના ગુનાની તપાસ અથવા સુનાવણી એવી કોર્ટ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવી શકે છે કે જેના અધિકારક્ષેત્રમાં ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય અથવા ગુનાની વિષયવસ્તુ બનાવતી મિલકતનો કોઈ ભાગ પ્રાપ્ત થયો હોય અથવા જાળવી રાખવામાં આવ્યો હોય અથવા આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા તેને પરત કરવાની અથવા હિસાબ આપવાની જરૂર હતી.ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ કલમ ૧૫૬ (૩) સી. આર. પી. સી. હેઠળ કરવામાં આવેલા આદેશને કારણે વિચારવામાં આવેલા તબક્કાને ધ્યાનમાં લેતી નથી.

૨૬. તાત્કાલિક કેસમાં, કલમ ૧૮૧ (૪) સી. આર. પી. સી. હેઠળ વિચારણા કરાયેલ તબક્કો હજુ સુધી પહોંચી શક્યો નથી.બેંક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદ પર સંજ્ઞાન લેતા પહેલા, જાણીતા ચીફ જ્યુડિશિયલ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ, અમદાવાદએ કલમ ૧૫૬ (૩) સી. આર. પી. સી. હેઠળ તપાસનો નિર્દેશ આપ્યો હતો અને એવું જણાય છે તેમ, તપાસ સોંપવામાં આવેલી તપાસ એજન્સી દ્વારા અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કથિત વ્યવહારો મુંબઈ શહેરની પ્રાદેશિક મર્યાદામાં થયા હોવાથી, ગુજરાત રાજ્યમાં કાર્યવાહીનું કોઈ કારણ સામે આવ્યું નથી અને તેથી, તપાસ મુંબઈની પોલીસ એજન્સીને ટ્રાન્સફર કરવી જોઈએ.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે આર્થિક ગુના શાખા, રાજ્ય સી. આઈ. ડી. (ગુના), જેને તપાસ સોંપવામાં આવી હતી, તેણે પ્રારંભિક તપાસ પર ભલામણ કરી હતી કે તપાસ મુંબઈની પોલીસ એજન્સીને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે.

૨૭. અમારા મતે, ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ બોમ્બે હાઈકોર્ટ બંનેએ કલમ ૧૫૬ સી. આર. પી. સી. ની જોગવાઈઓનું યોગ્ય અર્થઘટન કરીને એવું માન્યું હતું કે ગુનાઓ તેના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રની બહાર કરવામાં આવ્યા હતા તેવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા પછી જ યોગ્ય અને સંપૂર્ણ તપાસ કરવાથી પોતાને દૂર રાખવી તે તપાસ એજન્સીના અધિકારક્ષેત્રમાં નથી.

૨૮. મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષની સામગ્રી પર એક નજર નાખવી એ સૂચવે છે કે લોનના વ્યવહારનો મોટો ભાગ હકીકતમાં ગુજરાત રાજ્યમાં થયો હતો અને કલમ ૧૫૬ સી. આર. પી. સી. ની પેટા-કલમ (૨) ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, આવી તપાસ હાથ ધરવા માટે અધિકારીના અધિકારક્ષેત્રના આધારે તપાસની કાર્યવાહી પર સવાલ ઉઠાવી શકાયો ન હતો. ફરિયાદની નોંધ લીધા વિના કલમ ૧૫૬ (૩) સી. આર. પી. સી. હેઠળ તપાસનો નિર્દેશ આપવા માટે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ માટે તે ખુદ્દું હતું અને જ્યાં મેજિસ્ટ્રેટના કહેવા પર તપાસ હાથ ધરવામાં આવે છે ત્યાં કલમ ૧૫૬ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સશક્ત પોલીસ અધિકારી, ચોક્કસ અને ખાસ કરીને અપવાદરૂપ કેસો સિવાય, આવી તપાસ કરવા માટે બંધાયેલો છે, પછી ભલે તેનો મત હોય કે તેની પાસે આ બાબતની તપાસ કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી.

૨૯. આજે અસ્તિત્વમાં રહેલા કાયદાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે શ્રી સૈયદની રજૂઆતને સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ કે જ્યારે ગુનાના સંદર્ભમાં કાર્યવાહીનું સંપૂર્ણ કારણ કથિત રીતે ગુજરાત રાજ્યની બહાર ઊભું થયું હતું ત્યારે ઉચ્ચ કોર્ટે માન્ય ટ્રાયલ જજના આદેશને જાળવી રાખવામાં ભૂલ કરી હતી. અમે એ રજૂઆતને પણ સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ કે તપાસ

દરમિયાન તપાસ અધિકારીને એ નક્કી કરવાનું હતું કે કોઈ ચોક્કસ કોર્ટને ફરિયાદને ધ્યાનમાં લેવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે કે નહીં.

૩૦. તે સ્થાયી કાયદો છે કે ફોજદારી કેસમાં કરવામાં આવેલી ફરિયાદ તે સ્થળને અનુસરે છે જ્યાં કારણ ઊભું થાય છે, પરંતુ તાત્કાલિક કેસમાં વિશિષ્ટ લક્ષણ એ છે કે સંજ્ઞાન લેવાનો તબક્કો હજી આવવાનો બાકી હતો.તપાસ એજન્સીએ તપાસ દરમિયાન બહાર આવેલા તથ્યોને કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવા જરૂરી હતા જેથી કોર્ટ એ નિષ્કર્ષ પર આવી શકે કે તેની પાસે ફરિયાદને ધ્યાનમાં લેવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે કે નહીં.આવી તપાસ કર્યા વિના, તપાસ એજન્સી તરફથી તેનો અહેવાલ એ અવલોકન સાથે આગળ વધારવો અયોગ્ય હતો કે કથિત ગુના માટે કાર્યવાહીનું સંપૂર્ણ કારણ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની અંદર મુંબઈ શહેરમાં કથિત રીતે ઊભું થયું હોવાથી, તપાસ મુંબઈના સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશનમાં ટ્રાન્સફર થવી જોઈએ.

૩૧. કલમ ૧૫૬ (૩) સી. આર. પી. સી. એવા તબક્કાને ધ્યાનમાં લે છે જ્યાં વિદ્વત મેજિસ્ટ્રેટને ખાતરી નથી કે ફરિયાદમાં જાહેર કરાયેલા તથ્યો પર પ્રક્રિયા જારી કરવી જોઈએ કે કેમ.એકવાર હકીકતો પ્રાપ્ત થઈ જાય પછી, મેજિસ્ટ્રેટે તેની આગામી કાર્યવાહી નક્કી કરવાની છે.આ કેસમાં,

એવી સામગ્રીઓ છે જે દર્શાવે છે કે અપીલકર્તાએ અમદાવાદ ખાતે બેંકની મુખ્ય કચેરીમાં લોન માટે પોતાની અરજી દાખલ કરી હતી અને લોનની પ્રક્રિયા અને મંજૂરી પણ અમદાવાદમાં કરવામાં આવી હતી જે સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે ફરિયાદો માટે કાર્યવાહીનું મુખ્ય કારણ ચીફ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ, અમદાવાદની અધિકારક્ષેત્રમાં હતું.તેથી, તપાસ એજન્સી તરફથી એવું નિરીક્ષણ કરવું ઇચ્છનીય ન હતું કે તેની પાસે તપાસ સાથે આગળ વધવા માટે પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર નથી, જેને આવું કરવા માટે અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા પોલીસ સ્ટેશનમાં ટ્રાન્સફર કરવાની જરૂર હતી.

૩૨. તેમની સમક્ષની સામગ્રી પર વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે આર્થિક ગુના શાખા, રાજ્ય સી. આઈ. ડી. (ગુના) દ્વારા રજૂ કરાયેલા અંતિમ અહેવાલને નકારી કાઢ્યો હતો અને બેંક વતી કરવામાં આવેલા આક્ષેપોની નવી તપાસનો આદેશ આપ્યો હતો.તેથી, ઉચ્ચ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરેલા મંતવ્યોને જાળવી રાખવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી.અહીં અગાઉ ઉદ્દેખ કર્યો છે તેમ, કલમ ૧૮૧ (૪) સી. આર. પી. સી. ફોજદારી ગેરરીતિ અથવા વિશ્વાસના ફોજદારી ભંગના ગુનાની તપાસ અથવા કાર્યવાહી કરવાની કોર્ટની સત્તાઓ સાથે સંબંધિત છે, જો તે કરવામાં આવ્યો હોય અથવા મિલકતનો કોઈ ભાગ, જે ગુનાનો વિષય છે, તે ઉપરોક્ત કોર્ટના સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રમાં પ્રાપ્ત થાય છે અથવા જાળવી રાખવામાં આવે છે.

૩૩. શ્રી સૈયદ દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા વિવિધ નિર્ણયો અને ખાસ કરીને સતવિંદર કૌરના કેસ (ઉપરોક્ત) માં લેવાયેલો નિર્ણય એ સ્વીકૃત સ્થિતિ પર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલા મંતવ્યોની સમજ આપે છે કે તપાસ અધિકારી તપાસ હાથ ધરવા માટે અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા પોલીસ સ્ટેશનમાં ટ્રાન્સફર કરવા માટે હકદાર છે.ઉપરોક્ત પ્રશ્ન અમારી સમક્ષ મુદ્દામાં નથી અને અહીં અગાઉ સૂચવ્યા મુજબ, આપણે માત્ર એ જ વિચારણા કરવાની જરૂર છે કે શું તપાસ અધિકારી કલમ ૧૫૬ (૩) સી. આર. પી. સી. હેઠળ હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસના સંદર્ભમાં અહેવાલ દાખલ કરી શકે છે કે કેમ કે તેની પાસે ફરિયાદની તપાસ કરવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી કારણ કે કાર્યવાહીનું સંપૂર્ણ કારણ તેના અધિકારક્ષેત્રની બહાર ઊભું થયું હતું, તેમ છતાં તેની વિરુદ્ધ સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે.અમારા મતે જવાબ નકારાત્મક છે અને અમારો દ્રઢ મત છે કે તપાસ અધિકારીઓમાં નિહિત સત્તાઓ, કલમ ૧૫૬ (૧) સી. આર. પી. સી. હેઠળ, તપાસ એજન્સીના અધિકારક્ષેત્રને ફરિયાદની તપાસ કરવા માટે પ્રતિબંધિત કરતી નથી, ભલે તેની પાસે આવું કરવા માટે પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર ન હોય.અન્ય કેસોની જેમ, તે નક્કી કરવાનું કોર્ટનું કામ હતું કે જ્યારે અને જ્યારે સમગ્ર તથ્યો તેની સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યા ત્યારે ફરિયાદને ધ્યાનમાં લેવાનો તેનો અધિકારક્ષેત્ર છે કે કેમ.”

૨૮. સુપ્રીમ કોર્ટના ઉપરોક્ત નિર્ણયનો ગુણોત્તર એ છે કે સંહિતાની કલમ ૧૫૬ (૧) હેઠળ તપાસ અધિકારીઓમાં નિહિત સત્તાઓ તપાસ એજન્સીના અધિકારક્ષેત્રને ફરિયાદની તપાસ કરવા માટે પ્રતિબંધિત કરતી નથી, ભલે તેની પાસે આવું કરવા માટે પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર ન હોય.આ ઉપરાંત, સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો છે કે કલમ ૧૫૬ સી. આર. પી. સી. ની પેટા-કલમ (૨) ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, આવી તપાસ હાથ ધરવા માટે અધિકારીના અધિકારક્ષેત્રના આધારે તપાસની કાર્યવાહી પર સવાલ ઉઠાવી શકાય નહીં.

૨૯. શિવજી સિંહ (ઉપરોક્ત) માં, સુપ્રીમ કોર્ટે પ્રક્રિયાગત જોગવાઈના ઉદ્બંધન અને તેની અસર અંગે પેરા-૭માં અવલોકન કર્યું હતું.અવલોકનો નીચે મુજબ છે;

“૭. અમે સંબંધિત રજૂઆતો પર વિચાર કર્યો છે.તેના ખૂબ જ નામકરણ દ્વારા, સી. આર. પી. સી. એ ફોજદારી કાર્યવાહીને લગતા કાયદાનો સંગ્રહ છે.તેમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓનું નિર્માણના સારી રીતે માન્ય નિયમને ધ્યાનમાં રાખીને અર્થઘટન કરવું જરૂરી છે કે પ્રક્રિયાગત પ્રિસ્ક્રિપ્શનો નોંધપાત્ર ન્યાય કરવા માટે છે.જો પ્રક્રિયાગત જોગવાઈનું ઉદ્બંધન નિષ્પક્ષ સુનાવણીના અસ્વીકારમાં પરિણમતું

નથી અથવા પક્ષો માટે પૂર્વગ્રહનું કારણ નથી, તો 'રહેશે' શબ્દનો ઉપયોગ હોવા છતાં તેને ડિરેક્ટરી તરીકે ગણવું પડશે.”

૩૦. અનિલ કુમાર (ઉપરોક્ત) કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ (અત્યાચાર નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૮૮ની જોગવાઈઓ હેઠળ તપાસ પ્રક્રિયાની માન્યતા અંગેના પ્રશ્ન પર કાર્યવાહી કરી હતી.ઉપરોક્ત પ્રશ્ન પર વિચાર કરતી વખતે, સર્વોચ્ચ કોર્ટે સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૪૬૫ નો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો.

“૨૨. હવે આપણે બિહાર રાજ્યનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા પડકારનો સામનો કરીશું.અહીં ઉપર પહેલેથી જ નોંધ્યું છે તેમ, હાઈકોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલ બીજો નિષ્કર્ષ એ હતો કે, નાયબ પોલીસ અધિક્ષકના હોદ્દાથી નીચેના પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસ, ૩૧/૦૩/૧૯૯૫ પછી અને ૦૯/૦૮/૨૦૦૮ પહેલાં, દૂષિત થઈ જશે.ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ પર પ્રહાર કરવા માટે, વિદ્વાન વકીલે સૌપ્રથમ અમારું ધ્યાન ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૪૬૫ તરફ દોર્યું હતું.તે જ અહીં નીચે કાઢવામાં આવ્યું છે:

"જડપ.ભૂલ, ચૂક અથવા અનિયમિતતાના કારણે જ્યારે ઉલટાવી શકાય તેવું હોય ત્યારે સજા શોધવી અથવા સજા કરવી.-

(૧) અહીં સમાવિષ્ટ અગાઉની જોગવાઈઓને આધિન, સક્ષમ અધિકારક્ષેત્રની કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા કોઈ પણ તારણ, સજા અથવા આદેશને અપીલ, પુષ્ટિ અથવા પુનરાવર્તન કોર્ટ દ્વારા ઉલટાવી શકાશે નહીં અથવા બદલવામાં આવશે નહીં, કારણ કે ફરિયાદ, સમન્સ, વોરંટ, ઘોષણા, આદેશ, ચુકાદો અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં અથવા સુનાવણી પહેલાં અથવા દરમિયાન અથવા આ સંહિતા હેઠળની કોઈપણ તપાસ અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં અથવા ફરિયાદી પક્ષ માટે કોઈપણ મંજૂરીમાં કોઈ ભૂલ અથવા અનિયમિતતા, સિવાય કે તે કોર્ટના અભિપ્રાયમાં, ન્યાયની નિષ્ફળતા હકીકતમાં તેના દ્વારા કરવામાં આવી હોય.

(૨) આ સંહિતા હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં કોઈ ભૂલ, ચૂક અથવા અનિયમિતતા, અથવા ફરિયાદી પક્ષ માટે કોઈ મંજૂરીમાં કોઈ ભૂલ અથવા અનિયમિતતાએ ન્યાયની નિષ્ફળતાનું કારણ બન્યું છે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં, કોર્ટ એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેશે કે શું વાંધો કાર્યવાહીના પ્રારંભિક તબક્કે ઉઠાવવામાં આવ્યો હોત અને હોવો જોઈએ.

(ભાર આપણો છે)

૨૫. ઉપરોક્ત જોગવાઈના આધારે, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, તપાસના સંદર્ભમાં ચૂક અથવા અનિયમિતતા, ફરિયાદી પક્ષને નકારવાની અસર નહીં કરે, સિવાય કે તે વધુ દર્શાવવામાં આવે કે, તે જ ન્યાયની નિષ્ફળતાને કારણભૂત છે.તેમની ઉપરોક્ત દલીલને ટેકો આપવા માટે, વિદ્વાન વકીલે એચ. એન. રિશબુદ અને ઇંદર સિંહ વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ દિલ્હી, (૧૯૫૫) ૧ એસસીઆર ૧૧૫૦ પર આધાર રાખ્યો હતો.ઉપરોક્ત ચુકાદામાં વિચારણા માટે ઊભા થયેલા પ્રશ્નો નીચેની રીતે વ્યક્ત કરવામાં આવ્યા હતા:

"આપણી સમક્ષ રજૂ કરાયેલી દલીલો પર વિચારણા માટે બે મુદ્દાઓ ઊભા થાય છે.

(૧) શું ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ની જોગવાઈ એ છે કે તેમાં નિર્દિષ્ટ કરેલા ગુનાઓની તપાસ મેજિસ્ટ્રેટ, ડિરેક્ટરી અથવા ફરજિયાતના ચોક્કસ આદેશ વિના નાયબ પોલીસ અધિક્ષક કરતા નીચલા દરજ્જાના કોઈ પણ પોલીસ અધિકારી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે નહીં.(૨) શું આ જોગવાઈના ઉલ્લંઘનમાં તપાસ પછીની સુનાવણી ગેરકાયદેસર છે?

૨૬. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં (ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આપેલા) તારણો તરફ કોર્ટનું ધ્યાન દોરવા માટે, ઉપરોક્ત ચુકાદામાં નોંધાયેલી નીચેની સ્થિતિ તરફ અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું:

"પછી આ પ્રશ્ન પર વિચાર કરવો જરૂરી છે કે આવી તપાસને અનુસરતી સુનાવણીને દૂષિત કરવામાં આવે છે કે કેમ અને કેટલી હદ સુધી.હવે, સુનાવણી સંજ્ઞાનને અનુસરે છે અને સંજ્ઞાન પહેલાં તપાસ કરવામાં આવે છે.આ નિઃશંકપણે જ્ઞાનાત્મક કેસોના સંદર્ભમાં સંહિતાની મૂળભૂત યોજના છે.પરંતુ તે જરૂરી નથી કે અમાન્ય તપાસ તેના પર આધારિત સંજ્ઞાન અથવા ટ્રાયલને રદ કરે.અહીં અમે સંજ્ઞાન અથવા સુનાવણીના સંદર્ભમાં કોર્ટની ક્ષમતા અથવા પ્રક્રિયાને નિયંત્રિત કરતી ફરજિયાત જોગવાઈના ઉદ્દેશ્યની અસરથી ચિંતિત નથી.આવા ઉદ્દેશ્યના સંદર્ભમાં જ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે શું તે કાર્યવાહીને દૂષિત કરતી ગેરકાયદેસરતા છે કે માત્ર અનિયમિતતા.

તપાસમાં ખામી અથવા ગેરકાયદેસરતા, ભલે ગમે તેટલી ગંભીર હોય, તેની યોગ્યતા અથવા સંજ્ઞાન અથવા સુનાવણી સંબંધિત પ્રક્રિયા પર કોઈ સીધી અસર થતી નથી.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે પોલીસ અહેવાલ કે જે તપાસમાંથી પરિણમે છે તે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૮૦ માં એવી સામગ્રી તરીકે પ્રદાન કરવામાં આવે છે જેના પર સંજ્ઞાન લેવામાં

આવે છે.પરંતુ તે જાળવી શકાતું નથી કે માન્ય અને કાનૂની પોલીસ અહેવાલ એ સંજ્ઞાન લેવા માટે કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રનો પાયો છે.ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૮૦ એ "કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે જરૂરી શરતો" શીર્ષક હેઠળની કલમોના જૂથમાંથી એક છે.આ વિભાગની ભાષા એ જ શીર્ષક હેઠળના જૂથના અન્ય વિભાગો એટલે કે કલમ ૧૮૩ અને કલમ ૧૮૫ થી ૧૮૮ થી નોંધપાત્ર રીતે વિપરીત છે.

આ પછીની કલમો કોર્ટની ક્ષમતાને નિયંત્રિત કરે છે અને તેના પાલન સિવાયના કેટલાક કિસ્સાઓમાં તેના અધિકારક્ષેત્રને અવરોધે છે.પરંતુ કલમ ૧૮૦ એવું નથી કરતી.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે, એક અર્થમાં, કલમ ૧૮૦ (૧) ની કલમ (એ), (બી) અને (સી) સંજ્ઞાન લેવા માટે જરૂરી શરતો છે, પરંતુ તે કહેવું શક્ય નથી કે અમાન્ય પોલીસ અહેવાલ પર સંજ્ઞાન પ્રતિબંધિત છે અને તેથી તે રદબાતલ છે.આવો અમાન્ય અહેવાલ હજુ પણ કલમ ૧૮૦ (૧) ની કલમ (એ) અથવા (બી) હેઠળ આવી શકે છે, (પછી ભલે તે એક હોય કે બીજી આપણે ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર નથી) અને કોઈ પણ સંજોગોમાં આ રીતે લેવામાં આવેલી નોંધ માત્ર સુનાવણીના પૂર્વવર્તી કાર્યવાહીમાં ભૂલની પ્રકૃતિમાં હોય છે.આવી પરિસ્થિતિ માટે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૫૩૭ જે નીચેની શરતોમાં છે તે આકર્ષિત થાય છે:

"અહીં અગાઉ સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને આધિન, સક્ષમ અધિકારક્ષેત્રની કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા કોઈ પણ તારણ, સજા અથવા આદેશને અપીલ અથવા પુનરાવર્તન પર ઉલટાવી શકાશે નહીં અથવા બદલવામાં આવશે નહીં, કારણ કે ફરિયાદ, સમન્સ, વોરંટ, ચાર્જ, ઘોષણા, આદેશ, ચુકાદો અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં અથવા સુનાવણી પહેલાં અથવા દરમિયાન અથવા આ સંહિતા હેઠળની કોઈપણ તપાસ અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં કોઈપણ ભૂલ, ચૂક અથવા અનિયમિતતા, સિવાય કે આવી ભૂલ, ચૂક અથવા અનિયમિતતા, હકીકતમાં ન્યાયની નિષ્ફળતાનું કારણ બને.

XXX XXX XXX

જો કે, તે અનુસરતું નથી કે સુનાવણી દરમિયાન કોર્ટ દ્વારા તપાસની અમાન્યતાને સંપૂર્ણપણે અવગણવી જોઈએ. જ્યારે આવી ફરજિયાત જોગવાઈનો ભંગ પૂરતા પ્રમાણમાં પ્રારંભિક તબક્કે કોર્ટની જાણમાં લાવવામાં આવે છે, ત્યારે કોર્ટે, સંજ્ઞાન લેવાનો ઇનકાર ન કરતી વખતે, ગેરકાયદેસરતાને દૂર કરવા અને ખામીને સુધારવા માટે જરૂરી પગલાં લેવા પડશે, જેમ કે વ્યક્તિગત કેસના સંજોગો માટે ફરીથી તપાસનો આદેશ આપવો.

કલમ ૨૦૨ માં દેખાય છે તેમ આ પ્રકારનો અભ્યાસક્રમ સંહિતાની યોજનાના વિચારની સંપૂર્ણપણે બહાર નથી, જે હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટ ફરિયાદની નોંધ લઈને પોલીસ દ્વારા તપાસનો આદેશ આપી શકે છે. ન તો એવું કહી શકાય કે આવા અભ્યાસક્રમને અપનાવવો એ વિશેષ ન્યાયાધીશની અંતર્ગત સત્તાઓના અવકાશની બહાર છે, જે સુનાવણીમાં કાર્યવાહીના હેતુઓ માટે વસ્તુતઃ વોરંટ કેસ ચલાવતા મેજિસ્ટ્રેટની સ્થિતિમાં છે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૭. વિદ્વાન વકીલની પણ સ્પષ્ટ દલીલ હતી કે, ઉપરોક્ત ચુકાદામાં વ્યક્ત કરવામાં આવેલી કાનૂની સ્થિતિ અપરિવર્તિત રહી છે. આ વતી, ભારત સંઘ વિરુદ્ધ ટી. નાથામુની (૨૦૧૪) ૧૬ એસ. સી. સી. ૨૮૫ કેસમાં આ કોર્ટના તાજેતરના ચુકાદા તરફ અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં હકીકતલક્ષી મુદ્દો વિચારણા માટે ઊભો થયો હતો:

"૧૩. પ્રતિવાદી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નનો આ કોર્ટ દ્વારા અલગ પરિપ્રેક્ષ્યમાં રજૂ કરાયેલા સંખ્યાબંધ નિર્ણયોમાં સારી રીતે જવાબ આપવામાં આવ્યો છે. કાયદા દ્વારા અધિકૃત ન હોય તેવા અધિકારી દ્વારા તપાસની બાબતને અનિયમિત ગણાવવામાં આવી છે. નિર્વિવાદપણે,

મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ દ્વારા તપાસ સબ-ઇન્સ્પેક્ટર, સીબીઆઈ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવી હતી, જેમણે તપાસ પૂર્ણ કર્યા પછી, આરોપપત્ર રજૂ કર્યું હતું. સુનાવણી દરમિયાન જ પ્રતિવાદી દ્વારા વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા સબ-ઇન્સ્પેક્ટર, સીબીઆઈને તપાસ કરવાની મંજૂરી આપતો આદેશ અધિકારક્ષેત્ર વગરનો છે. પરિણામે, અધિકારી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ કાયદાકીય રીતે દૂષિત છે. રસપ્રદ વાત એ છે કે પ્રતિવાદીએ એવો કેસ કર્યો નથી કે સબ-ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસને કારણે ગંભીર પૂર્વગ્રહ અને ન્યાયની નિષ્ફળતા સર્જાઈ છે. તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં સુધી ન્યાયની નિષ્ફળતા ન થાય ત્યાં સુધી તપાસની અયોગ્યતા પરિણામને દૂષિત કરતી નથી.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૮. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં આ કોર્ટે એમ. સી. સુલકુંતે વિરુદ્ધ મૈસૂર રાજ્ય (૧૯૭૦) ૩ એસ. સી. સી. ૫૧૩; મુનિ લાલ વિરુદ્ધ દિલ્હી વહીવટીતંત્ર (૧૯૭૧) ૨ એસ. સી. સી. ૪૮; હરિયાણા રાજ્ય વિરુદ્ધ ભજન લાલ ૧૯૮૨ સપ (૧) એસ. સી. સી. ૩૩૫ અને એ. સી. શર્મા વિરુદ્ધ દિલ્હી વહીવટીતંત્ર (૧૯૭૩) ૧ એસ. સી. સી. ૭૨૬ પર આધાર રાખીને નીચે મુજબ તારણ કાઢ્યું હતું:

"૧૯.અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવી હતી તેમ, ઉચ્ચ કોર્ટે સબ-ઇન્સ્પેક્ટરને તપાસ કરવાની મંજૂરી આપતા વિશેષ ન્યાયાધીશના આદેશના સારની અવગણના કરીને ભૂલ કરી હતી.વધુમાં, પોલીસના સબ-ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા તપાસના કારણે પૂર્વગ્રહ અથવા ન્યાયની નિષ્ફળતાનો કોઈ કેસ ન બને તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, હાઈકોર્ટના આદેશને કાયદામાં ટકાવી શકાતો નથી.ઉપર જણાવેલા કારણોસર, આ અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે અને હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને રદ કરવામાં આવે છે.સંબંધિત કોર્ટ હવે સંપૂર્ણ અભિયાન સાથે કાર્ય કરશે ".

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૯. અપીલકર્તા-બિહાર રાજ્ય વતી રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલ પર વિચારપૂર્વક વિચારણા કર્યા પછી, અમારો મત છે કે, આ કોર્ટ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલી કાનૂની સ્થિતિ, દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૬૫માં સમાવિષ્ટ ધારણા સાથે સંપૂર્ણ સુસંગત અને સુસંગત છે.આ સ્થિતિ હોવાથી, અમને એવું માનવા માટે કોઈ ખચકાટ નથી કે ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા આપવામાં આવેલ બીજો નિર્ણય, એ હદ સુધી કે નાયબ પોલીસ અધિક્ષકના હોદ્દાથી નીચેના પોલીસ અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસ, ૩૧/૦૩/૧૯૯૫ પછી અને

૦૩/૦૬/૨૦૦૨ (૦૯/૦૮/૨૦૦૮ના રોજ) તારીખનું જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવે તે પહેલાં, દૂષિત થઈ જશે, તેને રદ કરવી જરૂરી છે.અમારા મતે, ઉપરોક્ત તારણ ત્યારે જ પરત કરી શકાયું હોત જ્યારે સંબંધિત કોર્ટ સંતોષ વ્યક્ત કર્યો હોત કે, ગૌણ પોલીસ અધિકારી/અધિકારી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ, જેની પાસે આ મામલાની તપાસ કરવાનો કોઈ અધિકાર ન હતો, તે આરોપી માટે પૂર્વગ્રહ પેદા કરે છે, જે ન્યાયની નિષ્ફળતા તરફ દોરી જાય છે.આવા કોઈ તારણો નોંધવામાં આવ્યા નથી અને આ કોર્ટ સમક્ષ પણ તે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું નથી કે આરોપીએ આવા પૂર્વગ્રહનો સામનો કર્યો હતો, તેથી અમારા માટે ઉચ્ચ કોર્ટના ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષને ટકાવી રાખવાનું શક્ય નથી.તે જ તદનુસાર અહીં અલગ રાખવામાં આવે છે.”

૩૧. ઉપરોક્ત નિર્ણય પર શ્રી નાઈક દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, ફરિયાદી વતી હાજર રહેલા વિજ્ઞાન વકીલ તેમની રજૂઆતને મજબૂત કરવા માટે કે તપાસના સંદર્ભમાં ચૂક અથવા અનિયમિતતાની કાર્યવાહીને નકારી કાઢવાની અસર નહીં થાય સિવાય કે આરોપી સ્થાપિત કરવામાં સક્ષમ હોય અથવા સૂચવે કે તે જ ન્યાયની નિષ્ફળતા તરફ દોરી જાય છે.રિટ અરજદારનો આવો કેસ નથી.

૩૨. રિટ અરજદાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી સૈયદે ૨૦૦૮ ક્રિમિનલ લો જર્નલ, ૧૪૯૬માં નોંધાયેલા મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ ઇબ્રાહિમ આદમવાલ પટેલ કેસમાં બોમ્બે હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણય પર મજબૂત આધાર રાખ્યો હતો.ઉપરોક્ત કેસમાં, અરજદારની દલીલ હતી કે મેજિસ્ટ્રેટ, સંહિતાની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રાજ્ય સી. આઈ. ડી. ને તપાસ કરવા માટે નિર્દેશ આપી શકતા નથી કારણ કે મેજિસ્ટ્રેટની સત્તા સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રમાં આવેલા પોલીસ સ્ટેશન સાથે જોડાયેલા પોલીસ અધિકારીના નિર્દેશો સુધી મર્યાદિત છે.શ્રી સૈયદે પેરા-૧૪,૧૫,૧૬ અને ૧૭ માં ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો પર આધાર રાખ્યો હતો.

“૧૪. ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા હેઠળ સમાવિષ્ટ કાયદાની જોગવાઈઓ ક્યાંય પણ મેજિસ્ટ્રેટને આવા મેજિસ્ટ્રેટની કોર્ટના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રમાં આવેલા પોલીસ સ્ટેશન સાથે જોડાયેલા પોલીસ અધિકારીને તપાસ નિર્દેશિત કરવાની સત્તા આપતી નથી.આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ નિઃશંકપણે આ કોર્ટ દ્વારા રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં અથવા સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે પણ થઈ શકે છે.તેની સત્તાઓ તે છે જે સંહિતા હેઠળ નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી છે અને તેણે તે હેઠળ બનાવેલી કાયદાની જોગવાઈઓ

અનુસાર કડક રીતે કામ કરવું પડશે.સી. આર. પી. સી. હેઠળ સમાવિષ્ટ કાયદાની જોગવાઈઓમાં કાયદાની જાણીતી પ્રક્રિયા સિવાય અન્ય કોઈ રીતે સુધારો કરી શકાતો નથી.માર્ગદર્શિકા બહાર પાડવાથી ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતામાં સુધારો થયો હોવાનું ન કહી શકાય, જે વિદ્વાન એપ દ્વારા યોગ્ય રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. માર્ગદર્શિકાની કલમ ૨, પ્રકરણ ૩ હેઠળ સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ મેજિસ્ટ્રેટને આ બાબતને સી. આઈ. ડી. દ્વારા તપાસ માટે મોકલવાની સત્તા આપતી નથી.

૧૫. કર્ણાટક હાઈકોર્ટના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે કર્ણાટક હાઈકોર્ટના અગાઉના વિવિધ નિર્ણયો તેમજ સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયની નોંધ લીધા પછી સમાન મુદ્દા પર કાર્યવાહી કરતી વખતે એવું માન્યું હતું કે સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ ફરિયાદનો ઉલ્લેખ કરતા વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટને રાજ્ય સી. આઈ. ડી. અથવા સી. ઓ. ડી. ને તેની સમક્ષની બાબતમાં તપાસ કરવા માટે નિર્દેશ આપવાનો અધિકાર નથી.

૧૬. સર્વોચ્ચ કોર્ટનો જે નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે મેજિસ્ટ્રેટને કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ અથવા કલમ ૨૦૨ (૧) સી. આર. પી. સી. હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને તપાસ કરવા માટે સી. બી. આઈ. ને નિર્દેશ આપવાની સત્તાના અભાવના સંબંધમાં છે.એસ. પી.

જયપુર (સુપ્રા) દ્વારા સી. બી. આઈ. માં સ્પષ્ટપણે અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે ગુનાહિત કેસોમાં તપાસ હાથ ધરવાની પ્રાથમિક જવાબદારી એવા પોલીસ અધિકારીની છે જે પોલીસ સ્ટેશનનો હવાલો સંભાળે છે.તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે "સંહિતાની કલમ ૧૫૬ (૩) જે મેજિસ્ટ્રેટને પોલીસ સ્ટેશનના આવા પ્રભારી અધિકારીને કોઈ પણ સંજોય કેસની તપાસ કરવા માટે નિર્દેશ આપવાની સત્તા આપે છે, જેના પર આવા મેજિસ્ટ્રેટનો અધિકારક્ષેત્ર હોય છે.તે સ્પષ્ટ છે કે સરકાર દ્વારા પોલીસ સ્ટેશન તરીકે જાહેર કરાયેલ સ્થળ અથવા પોસ્ટમાં તેનો પ્રભારી પોલીસ અધિકારી હોવો આવશ્યક છે અને જો તે કોઈ પણ કારણોસર સ્ટેશન હાઉસમાં ગેરહાજર હોય, તો પોલીસ સ્ટેશનમાં હાજર આગામી જુનિયર રેન્કના અધિકારી તે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી તરીકે કાર્ય કરશે.ગુનાહિત કેસોમાં તપાસ હાથ ધરવાની પ્રાથમિક જવાબદારી આવા પોલીસ અધિકારીની છે.સંહિતાની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટને પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને કોઈ પણ સંજોય કેસની તપાસ કરવા માટે નિર્દેશ આપવાની સત્તા આપવામાં આવી છે, જેના પર આવા મેજિસ્ટ્રેટને અધિકારક્ષેત્ર છે.કાયદાની જોગવાઈઓની દ્રષ્ટિએ પોલીસ અધિકારીને તપાસ નિર્દેશિત કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર તે પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ અધિકારી સુધી મર્યાદિત છે, જેના પર સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટનો અધિકારક્ષેત્ર હોય છે.આ દર્શાવે છે કે મેજિસ્ટ્રેટ તેની કોર્ટના

પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રની બહાર આવેલા પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ અધિકારી દ્વારા તપાસ માટે નિર્દેશ જારી કરી શકતો નથી. આ સી. બી. આઈ. તેમજ રાજ્ય સી. આઈ. ડી. (ગુના) ના કિસ્સામાં લાગુ થશે.

૧૭. તેથી ઉપર જણાવેલા કારણોસર, એડિશનલ સેશન્સ જજ દ્વારા મેજિસ્ટ્રેટને આ બાબતને રાજ્ય સી. આઈ. ડી. ને મોકલવાનો નિર્દેશ આપતો વિવાદિત આદેશ ટકી શકતો નથી, અને તે જ કારણોસર રાજ્ય સી. આઈ. ડી. ને તપાસ હાથ ધરવાનો આદેશ આપતો વિવાદિત આદેશ પણ માન્ય નથી અને આ બંને આદેશો રદ અને બરતરફ કરવા પાત્ર છે.”

૩૩. બોમ્બે હાઈકોર્ટના ઉપરોક્ત ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણયથી પણ રિટ અરજદારને કોઈ ફાયદો થયો નથી કારણ કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં સી. આઈ. ડી. ને સંહિતાની કલમ ૨ (ઓ) હેઠળ પોલીસ સ્ટેશન તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યું નથી અને તે માત્ર મહારાષ્ટ્ર પોલીસ વિભાગની એક શાખા છે.

૩૪. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, શ્રી અમીને મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ પ્રતાપરાવ @મહેશ બબન, ક્રિમિનલ રિટ પિટિશન નંબર ૩૨૩૩/૨૦૦૯ ના કેસમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટના અન્ય એક નિર્ણયને મારા ધ્યાનમાં લાવ્યો. શ્રી અમીને રાજ્ય વતી વિદ્વાન મહાધિવક્તા દ્વારા પ્રચાર કરાયેલી કેટલીક રજૂઆતો તરફ કોર્ટનું ધ્યાન

દોર્યુ હતું.વિઢ્ઢાન મહાધિવકતાની કોર્ટ ઢ્ઢારા પેરા-૧૦માં નોંધવામાં આવેલી રજૂઆતો નીચે મુજબ છે;

“૧૦. જ્યાં સુધી બીજા અને ત્રીજા પ્રશ્નોની વાત છે, ત્યાં સુધી વિઢ્ઢાન મહાધિવકતાએ, સૌપ્રથમ, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૫૬ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલ ગુનાહિત ગુનાની તપાસ કરવાની પોલીસ અધિકારીની સત્તા તરફ મારું ધ્યાન દોર્યુ હતું.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે કલમ ૧૫૬ (૧) ને ધ્યાનમાં રાખીને પોલીસ સ્ટેશનનો હવાલો ધરાવતો કોઈપણ અધિકારી કોઈપણ સંજોય ગુનાની તપાસ કરી શકે છે, જેની તપાસ ઉપરોક્ત પોલીસ સ્ટેશનની હદમાં સ્થાનિક વિસ્તાર પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી કોર્ટને પ્રકરણ XIII ની જોગવાઈઓ હેઠળ તપાસ કરવાની અથવા પ્રયાસ કરવાની સત્તા હશે અને બીજું, કલમ ૧૫૬ ની પેટા-કલમ (૩) હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટ કલમ ૧૮૦ હેઠળ તપાસનો આદેશ આપી શકે છે.એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મેજિસ્ટ્રેટ કાયદાનું સર્જન એટલે કે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ હોવાથી, તપાસને નિર્દેશિત કરવાની તેમની સત્તા સી. આર. પી. સી. ની જોગવાઈઓ ઢ્ઢારા મર્યાદિત છે અને તેમની પાસે તપાસના સ્વતંત્ર નિર્દેશો આપવાની કોઈ સહજ સત્તા નથી.ત્યારબાદ તેમણે "પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી" શબ્દની વ્યાખ્યા તરફ મારું ધ્યાન દોર્યુ હતું, જે સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૨

(ઓ) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે.ત્યારબાદ તેમણે "પોલીસ સ્ટેશન" શબ્દની વ્યાખ્યા તરફ મારું ધ્યાન દોર્યું હતું, જે પોલીસ સ્ટેશનને રાજ્ય સરકાર દ્વારા સામાન્ય રીતે અથવા ખાસ જાહેર કરાયેલ કોઈપણ પોસ્ટ અથવા સ્થળ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે, અન્યથા, રાજ્ય સરકાર દ્વારા કોઈપણ વિસ્તારને પોલીસ સ્ટેશન જાહેર કરવા માટે કલમ ૨ (ઓ) હેઠળ જાહેરનામું બહાર પાડવું પડશે.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે સી. આઈ. ડી. ના મુખ્ય મથકને રાજ્ય સરકાર દ્વારા પોલીસ સ્ટેશન જાહેર કરવામાં આવ્યું નથી.તેમણે મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય દ્વારા તારીખ ૧૭/૧૧/૨૦૦૪ ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલા આવા જ એક જાહેરનામા તરફ મારું ધ્યાન દોર્યું હતું, જેમાં જાહેરાત કરવામાં આવી હતી કે ટ્રાફિક ઇન્સ્ટિટ્યૂટ બિલ્ડિંગ, સર જે. જે. રોડ, ભાયખલા, મુંબઈ ખાતે સ્થિત આતંકવાદ વિરોધી ટુકડી, મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, મુંબઈની કચેરી ભારતીય દંડ સંહિતા, નાર્કોટિક ડ્રગ્સ એન્ડ સાયકોટ્રોપિક સબસ્ટન્સ એક્ટ, ૧૯૮૫, વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમ, ૧૯૦૮ અને સત્તાવાર ગુપ્તતા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ વિવિધ ગુનાઓ માટે ૧૭મી નવેમ્બર ૨૦૦૪થી પોલીસ સ્ટેશન બનશે.તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે રાજ્ય સી. આઈ. ડી., જે તેના પોતાના આંતરિક વહીવટ માટે પોલીસ દ્વારા સ્થાપિત વિભાગોમાંનો એક છે, તે "પોલીસ સ્ટેશન" શબ્દની વ્યાખ્યા હેઠળ ન આવી શકે અને તેથી, રાજ્ય સી. આઈ. ડી. ને

પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી ન કહી શકાય.ત્યારબાદ તેમણે બોમ્બે પોલીસ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ની કલમ ૩ અને ૪ તરફ મારું ધ્યાન દોર્યું અને રજૂઆત કરી કે પોલીસ દળના સંગઠનની દેખરેખ અને નિયંત્રણ રાજ્ય સરકારમાં નિહિત છે.આથી તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે, રાજ્ય સી. આઈ. ડી. પોલીસ દળની શાખાઓમાંની એક હોવાથી, એકલા રાજ્ય સરકાર જ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી પોલીસ અધિકારી પાસેથી તપાસને રાજ્ય સી. આઈ. ડી. શાખામાં સ્થાનાંતરિત કરવા માટે સક્ષમ છે.ત્યારબાદ તેમણે સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૧૭૩ (૨) તરફ મારું ધ્યાન દોર્યું અને રજૂઆત કરી કે માત્ર પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી જ ગુનાની નોંધ લેવાના હેતુથી તપાસ પૂર્ણ થયા પછી આરોપપત્ર મોકલી શકે છે.ત્યારબાદ તેમણે કલમ ૧૭૩ (૮) તરફ મારું ધ્યાન દોર્યું અને રજૂઆત કરી કે ઉપરોક્ત પેટા કલમ સ્પષ્ટીકરણની પ્રકૃતિમાં છે કે પેટા કલમ (૨) હેઠળ અહેવાલ રજૂ કર્યા પછી પણ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીની વધુ પુરાવા મેળવવાની સત્તા છીનવી લેવામાં આવી નથી અને અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં તે ચાલુ રહેશે અને તે મામલાની વધુ તપાસ કર્યા પછી તે વધુ અહેવાલ મોકલી શકે છે.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે, તેથી, તપાસ કરવા અને અહેવાલ રજૂ કરવા અથવા આરોપપત્ર દાખલ કર્યા પછી વધુ તપાસ કરવાની સત્તાનો મૂળ સ્ત્રોત પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી પોલીસ અધિકારીને સોંપવામાં આવ્યો હતો

અને વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ પોતાની જાતે અથવા મૂળ ફરિયાદીની અરજી પર ફરીથી તપાસ અથવા વધુ તપાસનો આદેશ આપી શકતા નથી અથવા સી. આઈ. ડી. અથવા સી. બી. આઈ. જેવી અન્ય એજન્સીને કેસની વધુ તપાસ કરવા માટે નિર્દેશ આપી શકતા નથી.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી પાસેથી સી. આઈ. ડી. અથવા સી. બી. આઈ. ને તપાસ સ્થાનાંતરિત કરવાની આ સત્તાનો ઉપયોગ હાઈકોર્ટ અથવા સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા તેના રિટ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે કરી શકાય છે.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા આ શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી અને તેથી, મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા સત્ર કોર્ટને કાર્યવાહી સોંપ્યા પછી સત્ર કોર્ટ દ્વારા આવી શક્તિનો ઉપયોગ કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નથી.”

૩૫. શ્રી અમીને આ નિર્ણય પર માત્ર એ નિર્દેશ કરવા માટે ભરોસો મૂક્યો હતો કે સી. આઈ. ડી. ના મુખ્ય મથકને મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય દ્વારા પોલીસ સ્ટેશન તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યું નથી.

૩૬. મારા મતે, ઇબ્રાહિમ આદમવાલ પટેલ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણયથી રિટ અરજદારને કોઈ પણ રીતે મદદ મળતી નથી.

૩૭. આ મામલાના એકંદર દષ્ટિકોણમાં, હું એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યો છું કે કાયદાની કોઈ ભૂલની વાત ન કરીએ તો, ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા સી.આઈ.ડી. કાઈમ, ભુજ શાખાના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરને તપાસ હાથ ધરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં કોઈ ભૂલ થઈ હોવાનું કહી શકાય નહીં.ઉપર નોંધ્યા મુજબ, તપાસ લાંબા સમય પહેલા પૂર્ણ થઈ ગઈ છે અને આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું છે.હવે સમય આવી ગયો છે કે ફરિયાદી પક્ષ હવે બીજા એડિશનલ ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ભુજની કોર્ટમાં પેઝિંગ ક્રિમિનલ કેસ નંબર ૧૧૮૮/૨૦૧૦ માં પુરાવાના રેકોર્ડિંગ સાથે આગળ વધે.

૩૮. આ તબક્કે એવું કહેવું યોગ્ય રહેશે નહીં કે અહીં રિટ અરજદારે સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ નીચેની વિનંતીઓ સાથે રિટ પિટિશન (Cri.) નંબર ૧૭૧/૨૦૧૧ સાથે ક્રિમિનલ વિવિધ પિટિશન નંબર ૨૪૭૮૭/૨૦૧૩ સાથે રિટ પિટિશન (ક્રિમિનલ) નંબર ૮૩/૨૦૧૧ પસંદ કર્યો હતો;

“અહીં ઉપર કરેલી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અરજદાર અત્યંત આદરપૂર્વક પ્રાર્થના કરે છે કે આ માનનીય કોર્ટ કૃપાળુ રીતે ખુશ થાય;

(એ) અહીં પ્રતિવાદીઓને આદેશની યોગ્ય રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ જેમાં વર્તમાન અરજીને મંજૂરી આપવામાં આવી છે અને નીચેના ચાર કેસોને રાજ્ય સી. આઈ. ડી. માંથી સી. બી. આઈ. માં ટ્રાન્સફર કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે;

(I) એમ કેસ નંબર ૧/૨૦૦૮ સી. આઈ. ડી. (કાઈમ) રાજકોટ ઝોનમાં તારીખ ૨૦/૨/૨૦૦૮ના રોજ નોંધાયેલો છે.

(II) કેસ નંબર ૩/૨૦૧૦ C I D (કાઈમ) રાજકોટ ઝોનમાં નોંધાયેલો છે.

(III) કેસ નંબર ૯/૨૦૧૦ C I D (કાઈમ) રાજકોટ ઝોનમાં નોંધાયેલો છે.

(IV) C I D (કાઈમ) રાજકોટ ઝોન નંબર ૧/૨૦૧૧ આઈપીસીની કલમ ૨૧૭, ૪૦૯, ૧૨૦ (બી) હેઠળ નોંધાયેલા ગુનાઓ.

(સી) વર્તમાન કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં આ માનનીય કોર્ટને યોગ્ય અને યોગ્ય લાગે તે રીતે અન્ય કોઈ આદેશ પસાર કરો.”

૩૯. સી. આઈ. ડી. (કાઈમ), રાજકોટ ઝોનમાં નોંધાયેલ એમ કેસ નંબર ૦૧/૨૦૦૮ એ એવા કેસોમાંનો એક હતો જેને રિટ અરજદાર ઈચ્છતા હતા કે સુપ્રીમ કોર્ટ તપાસના હેતુથી સી. આઈ. ડી. (કાઈમ) થી સી. બી. આઈ. માં ટ્રાન્સફર કરે. સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ ઉપરોક્ત અરજીમાં, આ કોર્ટ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલો મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો અને તેનાથી વિપરીત સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કરીને એસએલપીને નકારી કાઢી હતી;

“જ. અમે અરજદારના પરિષ્ઠ વકીલને અરજદારના કથિત અત્યાચાર અંગે ઘણી લાંબી વાત સાંભળી છે. તેમણે અમને ઉપરોક્ત રિટ પિટિશનમાં કરવામાં આવેલા તમામ સંબંધિત દાવાઓ અને તેમના કેસના સમર્થનમાં અરજદાર દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલી તમામ દસ્તાવેજી સામગ્રી વંચાણે લેવડાવી હતી. અમે ગુજરાત રાજ્ય માટે વિદ્વાન એડિશનલ સોલિસિટર જનરલને પણ સાંભળ્યું છે. અમે ગુજરાત રાજ્ય વતી દાખલ કરેલા જવાબમાં સોગંદનામા અને ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલી સંબંધિત સામગ્રીનો અભ્યાસ કર્યો છે. અમે શ્રી જયેંદ્ર સરસ્વતી સ્વામીગલ (II) ટી. એન. વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય કેસમાં આ

કોર્ટના ચુકાદાને પણ જોયો છે, જેના તરફ અમારું ધ્યાન અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા દોરવામાં આવ્યું હતું અને કેવી રાજેન્દ્રન વિરુદ્ધ પોલીસ અધિક્ષક, સીબીસીઆઈડી, દક્ષિણ ઝોન, ચેન્નાઈ અને અન્ય કેસમાં આ કોર્ટના ચુકાદા તરફ અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું, જેના તરફ ગુજરાત રાજ્યના વિદ્વાન વકીલે અમારું ધ્યાન દોર્યું હતું.

૫. અમે ખાસ કરીને ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા સોગંદનામાના ફકરા ૬ની નોંધ લઈ શકીએ છીએ, જેના પર વિદ્વાન એડિશનલ સોલિસિટર જનરલ દ્વારા અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે.તે આ રીતે વાંચે છે:

"૬.હું જણાવું છું અને રજૂ કરું છું કે નોંધપાત્ર રીતે અરજદાર તેની અરજી તેના ભાઈને સંદર્ભિત આરોપો અને તેના ભાઈ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસના ઉદાહરણો પર આધારિત છે. આઈ. પી. એસ. કુલદિપ શર્મા

હું જણાવું છું અને રજૂ કરું છું કે અરજદારના ભાઈ દ્વારા તપાસ કરાયેલા ગુનાઓના સંદર્ભમાં દાવા કરતી વખતે, અરજદારે નીચેની બાબતોને દબાવી દીધી છે.

૧ (૨૦૦૫) ૮ એસ સી સી ૭૭૧

૨ (૨૦૧૩) ૧૨ એસ સી સી ૪૮૦

મહત્વપૂર્ણ અને નિર્ણાયક હકીકતો.

હું જણાવું છું અને રજૂ કરું છું કે અરજદારના ભાઈએ માનનીય કેન્દ્રીય વહીવટી ટ્રિબ્યુનલનો સંપર્ક કર્યો હતો, જે વર્તમાન અરજીમાં ઉલ્લેખિત એવા જ ઉદાહરણો પર આધાર રાખે છે અને મુખ્યમંત્રી અને તત્કાલીન રાજ્ય મંત્રી (ગૃહ) સામે તથ્યાત્મક દુર્ભાવનાપૂર્ણ આરોપ મૂકે છે. તત્કાલીન પોલીસ મહાનિર્દેશકે અરજદારના ભાઈ દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા દરેક કિસ્સાઓ (જે વર્તમાન અરજીમાં અરજદાર દ્વારા ટાંકવામાં આવ્યા છે) માટે વિગતવાર સોગંદનામું દાખલ કર્યું હતું. ગુજરાત રાજ્યના તત્કાલીન પોલીસ મહાનિર્દેશક દ્વારા સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલા સોગંદનામાની એક નકલ અહીં જોડવામાં આવી છે, જે વર્તમાન અરજદાર દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા તમામ કિસ્સાઓ સાથે સંબંધિત છે અને એને અનુલગ્નક-R ૬ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

હું આદરપૂર્વક જણાવું છું અને રજૂ કરું છું કે અરજદારની ફરજ હતી કે તે નિર્દેશ કરે કે તેના ભાઈ (જેના પર અરજદાર દ્વારા આધાર રાખવામાં આવે છે) દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા દરેક ઉદાહરણોના સંદર્ભમાં તથ્યાત્મક ઘટનાક્રમ આપતા ઉપરોક્ત સોગંદનામું દાખલ કર્યા પછી, અરજદારના ભાઈએ પોતે તથ્યાત્મક દુર્ભાવનાપૂર્ણ આરોપ છોડી દીધો હતો જે સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ, પ્રિન્સિપલ બેન્ચ, નવી દિલ્હીની ન્યાયિક ઘોષણામાં નોંધવામાં આવ્યો છે.આમ એ સ્પષ્ટ છે કે જ્યારે અરજદારના ભાઈએ પોતે તત્કાલીન પોલીસ મહાનિર્દેશકની વિગતવાર સોગંદનામું પ્રાપ્ત કર્યા પછી ઉપરોક્ત તથ્યાત્મક દુર્ભાવના છોડી દીધી છે, ત્યારે પ્રથમ, અરજદારે તેનો ઉલ્લેખ ન કરવો જોઈએ, અને બીજું, તેણે આ માનનીય કોર્ટના ધ્યાનમાં લાવવું જોઈએ કે તેના ભાઈએ કેન્દ્રીય વહીવટી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પોતાના કેસમાં ઉપરોક્ત આરોપ પહેલેથી જ છોડી દીધો છે.

૬. સોગંદનામા પર કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત દાવાને અરજદારના વિદ્વાન વકીલે નકારી કાઢ્યો નથી.કુલદિપ શર્માએ પોતે તથ્યાત્મક/વ્યક્તિગત દુર્ભાવના છોડી દીધી હોવાથી, અમારા મતે, અરજદાર તેના સ્થાનાંતરણના કેસને સાબિત કરવા માટે તેમના પર આધાર રાખી શકતો નથી.

૭. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને અને પક્ષકારોની સંબંધિત દલીલોને ધ્યાનમાં રાખીને તેના યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં ટ્રાન્સફર માટે અરજદારની વિનંતી પર વિચાર કર્યા પછી, અમારો અભિપ્રાય છે કે અરજદાર દ્વારા કેસને સી. બી. આઈ. માં ટ્રાન્સફર કરવાનો કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો નથી.પક્ષપાતના આક્ષેપોને સમર્થન મળતું નથી.તેથી, ઉપરોક્ત પ્રાર્થનાને નકારી કાઢવી પડશે અને નકારી કાઢવી પડશે.

૮. આપણે અહીં નોંધ લેવી જોઈએ કે ઉપરોક્ત રિટ અરજીની પેન્ડન્સી દરમિયાન, અરજદારે ફિમિનલ મિસેલેનિયસ પિટિશન નંબર ૨૪૭૬૭/૨૦૧૩ દાખલ કર્યો હતો અને નીચેની રાહત માટે પ્રાર્થના કરી હતી:

"અ) તાત્કાલિક અરજીને મંજૂરી આપો::

બી) તાત્કાલિક અરજી સાથે જોડાયેલા દસ્તાવેજો અને લખાણોને રેકૉર્ડ પર લો અને સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન (સીબીઆઈ) ને કેસ નોંધવા અને શ્રી નરેન્દ્ર મોદી, શ્રી અમિત શાહ અને આવા અન્ય કોઈપણ

વ્યક્તિ દ્વારા ટેલિગ્રાફ એક્ટ ૧૮૮૫ અને અન્ય લાગુ કાયદાના ઉલ્લંઘનની સંપૂર્ણ તપાસ/તપાસ કરવા નિર્દેશ આપો.

સી) તાત્કાલિક રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપો અને;

ડી) આ માનનીય કોર્ટને યોગ્ય અને યોગ્ય લાગે તે કોઈપણ અન્ય અને વધુ આદેશ પસાર કરો.

૯. આ અરજી પર કોઈ નોટિસ જારી કરવામાં આવી ન હોવા છતાં, ન્યાયના હિતમાં અમે ફોજદારી વિવિધ અરજીમાંથી પસાર થયા છીએ.અમે અરજદારના વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા છે અને ગુજરાત રાજ્ય માટે એડિશનલ સોલિસિટર જનરલને પણ જાણ્યા છે અને ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા સોગંદનામાનો અભ્યાસ કર્યો છે.અમે ગુજરાત રાજ્યએ જે સામગ્રી પર આધાર રાખ્યો છે અને અરજદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ પ્રત્યુત્તરનો પણ અભ્યાસ કર્યો છે.અમારો માનવામાં આવતો અભિપ્રાય છે કે ફોજદારી પરચુરણ અરજી ઉપરોક્ત રિટ અરજીમાં કરવામાં આવેલી વિનંતી સાથે સંકળાયેલી નથી અને તેના અવકાશની બહાર હોવાથી તેને બરતરફ કરવા પાત્ર છે.

૧૦. વિદાય લેતા પહેલા, અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે અમે અરજદાર સામે દાખલ કરવામાં આવેલા બાકી કેસોના ગુણદોષ પર કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો નથી અને તે કેસોની જમ કરાયેલી કોર્ટોએ તેમની સાથે સ્વતંત્ર રીતે અને કાયદા અનુસાર વ્યવહાર કરવો જોઈએ.અમે અરજદાર સામે નોંધાયેલા કેસોની પણ વિગતવાર ચર્ચા કરી નથી કારણ કે તેનો અર્થ એ થઈ શકે કે અમે તે કેસોના ગુણદોષને ધ્યાનમાં લીધા છે.અમે ફક્ત આ પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો છે કે શું અરજદારે રાજ્ય સી. આઈ. ડી. માંથી કેસને સી. બી. આઈ. માં ટ્રાન્સફર કરવા માટે કેસ બનાવ્યો છે.

૧૧. પરિણામે, રિટ પિટિશન (સી. આર. એલ.) નંબર ૯૩/૨૦૧૧ અને ક્રિમિનલ મિસેલેનિયસ પિટિશન નંબર ૨૪૭૬૭/૨૦૧૩ રદ કરવામાં આવે છે.આ રિટ પિટિશનની બરતરફીને ધ્યાનમાં રાખીને, રિટ પિટિશન (સીઆરએલ.) નંબર ૧૭૧/૨૦૧૧ પણ બરતરફ કરવામાં આવે છે કારણ કે તે સમાન આધારો પર રાજ્ય સીઆઈડીમાંથી એફઆઈઆર નંબર ૦૩૩/૨૦૧૧ ને સીબીઆઈમાં ટ્રાન્સફર કરવાની માંગ કરે છે.”

૪૦. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ રિટ અરજી નિષ્ફળ જાય છે અને આથી નકારી કાઢવામાં આવે છે.

૪૧. સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નંબર ૮૯૫/૨૦૧૦ માં પસાર કરાયેલા આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને, 'ભૂકંપગ્રસ્ત ભુજ બજાર નવ નિર્માણ ટ્રસ્ટ' દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સંબંધિત રિટ અરજી પણ નિષ્ફળ જાય છે.હું એ હકીકતની નોંધ લઉં છું કે સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નંબર ૫૧૦/૨૦૦૮ 'ભૂકંપગ્રસ્ત ભુજ બજાર નવ નિર્માણ ટ્રસ્ટ' દ્વારા તેના પ્રમુખ એટલે કે તેમના માધ્યમથી દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. અરવિંદ હિરજી ઠક્કરે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૧૫૬ (૩) હેઠળ સી. આઈ. ડી. ગુનાની તપાસના મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા તે જ આદેશને પડકાર્યો હતો, જો કે, ઉપરોક્ત અરજીને પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હોવાથી તેનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો.તેથી, અરજદારો દ્વારા માંગવામાં આવેલ ઉપાય તેમના દ્વારા પહેલેથી જ સંબોધવામાં આવ્યો છે અને સમાપ્ત થઈ ગયો છે.મારા ધ્યાનમાં લાવવામાં આવ્યું છે કે ટ્રસ્ટના અધ્યક્ષ અરવિંદ હિરજીનું અવસાન થયું છે.આવા સંજોગોમાં, સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નંબર ૧૫૩૯/૨૦૧૦ પણ નકારી કાઢવામાં આવે છે.

(જે. બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

વાહિદ

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.